

**TÜRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU**

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı — Number : 37

Temmuz - Ağustos - Eylül

1977

July - August - September

THE TURKISH COOPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Cooperative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name as the «Turkish Cooperative Association» in 1948, and amended its Statutes in conformance with the Law on Associations No. 3512.

The General Assembly of the Association convened on 30th May 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes draw up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an Association Serving Public Interest in 1946. The subject with which the Association is concerned is theoretical and practical cooperative work. Its object is to propagate cooperative ideas in theoretical and practical fields, to promote the cooperative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objects outlined in its statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of cooperative movements, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to cooperative movements and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard statutes and balance sheets for the various types of cooperatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to cooperative movements legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange cooperative weeks, festivals and general cooperative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of cooperatives.

f. Join as member those international organizations and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the cooperative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international cooperative organizations, attend the conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish cooperative movement commonly known.

i. Make endeavours to ensure that the concept and application of the cooperative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the cooperative movement are instituted in the universities, academies and schools of higher learning and that institutes specializing in the cooperative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing cooperatives, act as guide to them in every respect, and at the request of the member cooperatives and cooperative organizations have their balance sheets audited, as well as assist cooperatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 37

TEMMUZ - AĞUSTOS - EYLÜL 1977

Ceza Hukuku Yönünden KooperatiflerYılmaz ULUSOY

Fransa'da Tarım Kooperatiflerinin Hukuki
Alandaki EvrimiAndré HIRSCHFELD

Norveç Tarımı Tarımsal Kooperatifçiliğe Genel
Bir BakışDr. İ. Hakkı İNAN

Tarımsal Kooperatifçiliğimizin Sorunları ve
Çözüm YollarıNedim TARHAN

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 10,— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına İmtiyaz Sahibi :
Prof. Dr. Fahri ÖRS

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü
Hüseyin YURDABAK

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizildiği ve Basıldığı Yer
ŞARK
Matbaası — Ankara

CO-OPERATION

Number : 37

July - August - September - 1977

Co-operatives and Punishment LawYılmaz ULUSOY

Evolution of the agricultural co-operatives in
the field of law in FranceAndré HIRSCHFELD

General View of Norway Agriculture and Ag-
ricultural Co-operativesDr. İ. Hakkı İNAN

Problems and ways of solution of our agricul-
tural Co-operativesNedim TARHAN

Published by the Turkish Cooperation Association

Quarterly Review of Co-operative Studies

Correspondance Address

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenışehir - Ankara

Proprietor on behalf of the Turkish Cooperative Association

Prof: Dr: Fahri ÖRS

Responsible Editor

Hüseyin YURDABAK

(The opinions expressed in the articles belong to the authors)

CEZA HUKUKU YÖNÜNDEN KOOPERATİFLER

Yılmaz ULUSOY

a — 1163 sayılı Koop. K.'da Kooperatif memur ve yönetim kurulu üyeleri için özel hükümler

Genel hükümlere tabi kooperatiflerde ilk defa 1163 sayılı kanunla, yönetim kurulu üyelerinin ve memurlarının «devlet memurları gibi» ceza görevleri hükmü getirilmiştir. (Koop. K.m. 62/2) Her ne kadar fıkranın başlangıcı «Bunların suç teşkil eden fiil ve hareketlerinden...» demek suretiyle genel bir ifade şeklindeyse de, tipik memur suçu olan görevi ihmal, görevi suistimal (T.C.K. 230,240) suçlarının kooperatif yönetim kurulu üyeleri ve personeli hakkında çok istisnai durumlarda uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bu konuda mahkeme içtihatlarının yeterince gelişmediğine işaret etmek lüzumlu bulunmaktadır. 1163 sayılı Kanunun getirdiği hüküm nedeniyle zimmet, ihtilâs, evrakta sahtekârlık... gibi devlet memuruna uygulanacak veya devlet memuru için daha ağırlaştırıcı müeyyideleri ihtiva eden suçların kooperatif memur ve yönetim kurulu üyelerine de uygulanması mümkün hale gelmektedir. İşaret etmek gerekir ki, «memur gibi cezalandırma» sadece kooperatif memur ve yönetim kurulu üyeleri için getirilmiştir. Kooperatifin denetçileri, bu hükmün dışında tutulmuşlardır.

b — 2834 sayılı T. S. Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanundaki özel hüküm

2834 sayılı T.S. Koop. ve Birlikleri Hakkındaki Kanunda, Kooperatif ve birlik görevlilerinin bir kısım suçlardan dolayı «Devlet Memuru gibi ceza görevleri» çok daha önceden kabul edilmiştir. (2834 T.S.K.m. 11/1) Zira; 2834 sayılı kanun 21.10.1935 yılında kabul edilmiş ve 2.11.1935 de yürürlüğe girmiştir.

2834 sayılı Kanunda, devlet memuru gibi cezalandırma açısından, kooperatif ilgilileri hakkında kapsam daha da geniş tutulmuş, kontrol kurulunun başkan ve üyeleri de cezalandırmanın içerisine alınmıştır.

Öteyandan, tipik memur suçu olan görevi ihmal, görevi suistimal suçlarının, 1969 yılında yürürlüğe giren 1163 sayılı Koop. K. na kadar, Tarım Satış Kooperatifleriyle Birliklerinde uygulama olanağı bulunmazken anılan Ka-

nun'un 96 ncı maddesinin 2834 S. Kanuna yaptığı yollama gereğince, sözkonusu suçlar, bu kooperatif ve birliklerde de uygulanır hale gelmiştir. Ancak, yukarıda da işaret olunduğu gibi anılan suçların çok istisnai durumlarda nazara alınması gerekmektedir.

c — 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanununda durum

18.4.1972 tarihinde yürürlüğe giren T.K. Koop. ve Bir. K.'da kooperatif görevleri için, 1163 ve 2834 sayılı Kanunlarda olduğu gibi, kooperatif ilgilileri için devlet memuru gibi ceza göreceklerine dair özel bir hüküm getirilmemiştir. Bununla beraber kanun 20 nci maddesiyle 1163 sayılı Koop K.'na yapılan yollama bu boşluğu doldurmuş ve Koop. K. m. 62/2'nin aynen Tarım Kredi Kooperatiflerinde, Bölge Birlikleri ve Merkez Birliklerinde uygulanır hale gelmiştir. Bu durumda, Tarım Kredi Kooperatiflerinde ve üst kuruluşlarında denetçiler hariç, yönetim kurulu üyeleri ile diğer görevlileri devlet memuru gibi ceza görmektedirler.

d — 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reform Kanununda durum

Toprak ve Tarım Reform Kanununun yedinci bölümü «Toprak ve Tarım Reformu Kooperatifleriyle» ilgili bulunmaktadır. Kanunun bu bölümünde, kooperatif görevlileri hakkında cezai yönden özel bir hüküm getirilmemiştir. Ancak, Kanunun 83 ncü maddesinin, ilk fıkrasında, kanunda açıklık olmayan hallerde 1163 sayılı kanunun uygulanacağı hükmüne yer verilmiştir. Bu durumda, 1163 sayılı Koop. K.m.62/2'nin Toprak ve Tarım Reformu kooperatiflerinde ve üst kuruluşlarında da gereçli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

e — T.C. Kanununda Memur suçları dışında kalan suçlarda kooperatif ilgilileri

Memurlara uygulanan suçlar dışındaki fiilleri işleyen kooperatif ilgililerinin, genel hükümlere göre kanundaki cezalara muhatap olacakları tabiidir. Bu suçların başlıcaları, Ticaret ve sanayie ve müzayedeye hile ve fesat karıştırmak cürümleri, (T.C.K.m.358 - 368) dolandırıcılık ve iflas, (T.C.K.503 - 506) zimmetin olmadığı hallerde emniyeti suistimal (T.C.K.508 - 511) ve yetkili mercilerin emrine itaatsızlıktır. (T.C.K.m.526) Özellikle kooperatiflerin denetiminde ve kanun hükümlerinin uygulanmasında T.C.K.m.526 önem taşımaktadır. Denetimle ilgili olarak, gerekli belgelerin denetleme elamanına verilmemesi veya yetkili merciin talimatına rağmen, kanun hükmünün uygulanmaması halinde T.C.K.m.526'ya göre, ilgilileri Cumhuriyet Savcılığına vermek zorunlu bulunmaktadır.

f — Kooperatif ilgilileri için özel kanunlardaki cezalar

aa — T. Ticaret Kanunu

Tescil ve kayıt için suiniyetle harekette bulunmak, ticaret unvanı ve işletme adına aykırı hareket etmek (T.T.K.m.40) ticari defterleri tutmamak veya kanuna uygun tutmamak, (T.T.K.m.67/3) haksız rekabet (T.T.K.m.64) kuruluştan doğan sorumluluklar (T.T.K. 305, 307, 308; T.C.K. 350, 343, 320) gibi müeyyideye bağlanmış fiiller, T.T.K. nun başangıç kısmıyla anonim şirket faslında yer alan ve Koop K. 98'nci maddesi ve tarımsal özel kooperatif kanunlarında bulunan hükümler gereğince, kooperatiflerde de uygulanması mümkün olan fiillerdir.

bb — Diğer kanunlardaki cezalar

Diğer kanunlardaki ticari işlere uygulanacak cezai müeyyideler oldukça karışıktır. Konu itibarıyla kooperatiflerde aynı suçları işledikleri taktirde ilgilileri kanunlardaki cezai müeyyidelere çarptırılmaktadırlar.

1705 sayılı Ticarete Tağışın Men'i ve İhracaatın Murakaba ve Korunması Hakkındaki Kanunun 6 ve 7 nci maddeleriyle, bu kanuna ek olarak çıkarılan 3018 sayılı Kanunda cezai müeyyideler getirilmiştir.

1567 sayılı Kanuna dayanılarak çıkarılan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 19 sayılı Kararla, mamul madde fiatlarını kontrol etmek üzere Fiat Kontrol Komitesi kurulmuştur. Komitenin aldığı kararlara aykırılık 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanunun 3 ncü maddesi gereğince müeyyideye bağlanmakla beraber, komitenin kuruluşuna dayanak olan 1567 sayılı Kanunun iç mamul fiatlarının tesbitine imkân verecek bir Kanun olmadığı Yargıtayın muhtelif kararlarında belirtilmiş, bu nedenle, komitenin aldığı kararların yasal olup, olmadığı da tartışılır yale gelmiştir.

3003 sayılı Endüstriyel Mamulâtı Maliyet ve Satış Fiatlarının Kontrolü ve Tesbiti Hakkındaki Kanun, ilgili Bakanlığa lüzum görülen mamullerin maliyet ve toptan satış fiatlarını kontrol ve tesbit yetkisi vermektedir. Tesbit edilen fiatlara aykırı olarak, daha yüksek bir fiata satış kanununun 2 nci maddesinde cezai müeyyideye bağlanmıştır.

Öteyandan 1580 sayılı Belediyeler Kanununa göre, belediyeler gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerinin fiatlarını tesbit etmekte, tesbit edilen fiatlara aykırılık ise özel bir kanunla müeyyideye bağlanmaktadır.

Vergi Usul Kanununa göre (V.U.K.m.359) hileli vergi suçu işliyenlerin cezası 3 aydan üç yıla kadar hapis, aynı müddetle ticaret, sanat ve meslek icrasından mahrumiyettir. Ayrıca, keyfiyetin gazete ile veya gazete çıkmayan yerlerde sair vasıtalarla ilanına hükmolunmaktadır.

Hileli vergi suçuna iştirak, teşvik ve yardım halinde de Vergi Usul. Kanununda cezai müeyyideler öngörülmüştür.

FRANSA'DA TARIM KOOPERATİFLERİNİN HUKUKİ ALANDAKİ EVRİMİ/I/

Fransa Danıştay Üyesi

Fransız tarım kooperatifleri hukukuna ilişkin, kamu oyunun dikkatini yeniden üzerine çeken 22.9.1967 tarihli ordonnance hakkında ileri geri birçok şey yazılmış ve söylenmiş bulunuyor. Bu yüzden, uzun bir süreden beri Fransız tarım kooperatifçiliği akımına hukuksal bir yön vermek için girişilen ve bu akımın uygun koşullar altında ve gücü, bağımsızlığı ile güvenlik altına alınan ilkelere göre gelişmesini sağlayan uğraşları kısaca gözden geçirmeği gerekli görmekteyim.

I. Bu Evrimin Başlangıcı

Komşu ülkeler, özellikle Prusya örneği kaale alındığı takdirde Fransız kooperatifçiliğinin tüm oluşum şekillerinin seyrine birleşik bir hukuki veche verme başlarda henüz mümkün görünmemekte idi. Bu amaç, özellikle 24.7.1867 tarihli kooperatifler kanunun hazırlıklarında görülmektedir : Kanun vazı olan korporasyona 28.3.1865'de sunulan kanun taslağı «Des sociétés de coopération» adı altında bir başlık III taşımakta idi. Bu taslağın gerekçesi olarak hem dış ülkelerde hem de Fransa'da kooperatifçilik alanında erişilen başarılar gösteriliyordu :

«Bu denli gerçeklere, işçi sınıfına devamlı ve derin bir ihtimam gösteren hükümdarın gözünden kaçamazdı. Kaiser, kanun vazımızın bu yeni akımla meydana çıkan, çıkar ve gerçekler uyarınca hareket etmesini istemektedir.

Böylesine yüce ve âlicenap bir dilek iki yoldan gerçekleştirilebilir :

— Ya kooperatiflerin ön şartlarıyla kuruluş formaliteleri, idari örgütleri, keza ortakların birbirlerine ve 3. şahıslara karşı hak ve yükümlülükleri ayrı ve özel bir kanunla düzenlenecek,

— Yahut da, genel kanunlardaki, kooperatiflerin kuruluş ve faaliyetlerine engel teşkil edebilecek olan hükümlerin değiştirilmesiyle yetinilecektir.

En uygunu ikinci yol olarak görünmektedir. Çünkü açıklık ve sâdeliğin üstün niteliğini, bu yeni birlikleri genel hükümlere tâbi fakat diğer birliklere oranla daha çok hareket kaabiyetine tabii bunun sakıncasız ve gerekli olduğu hallere münhasır kalmak şartıyla sahip kılmak gibi büyük bir avantajla bağdaştırmaktadır.»

Bu kanun tasarısının 51. faslı şöyle demektedir :

«Kooperatifler; ortakların hayatî ihtiyaçlarının yahut işlerinin gerektirdiği maddelerin alımı,

— Ortaklara kredi verilmesi

— Ortaklar için müşterek atelyelerin açılması ve buralarda ortaya çıkartılan mâmullerin ortaklaşa yahut özel bir hesap üzerinden satışının yapılması, amaçlarını güden birliklerdir.

Kooperatifler, mevcut hukukî şekillerine uygun olarak, müteakip fasıllardaki istisnalar mahfuz tutulmak kaydıyla, ticarî ve medenî hukuka tâbi birliklere ilişkin genel hükümlere tâbidir.»

2/ Bu kanun tasarısı 1866 yılında yerini, daha sıhhatli ve üstünde daha iyi çalışılarak ortaya çıkartılmış bir diğerine bırakmıştır. Fakat bu tasarı da yine «kooperatifler, diğer birliklerin tâbi olduğu hukukî şekil ve ön şartlara aynen tâbidir» hükmünü öngörüyordu. Bu yeni tasarının III. başlığı, «kooperatifler için özel hükümler» tâbirini taşımakta olup 51. faslında şöyle demektedir :

— Ortakların yahut bunların ve üçüncü şahısların hayatî ihtiyaçlarının yahut işlerinin gerektiği maddelerin alımı,

— Ortaklar için mesken inşası,

— Ortaklara kredi ve avans verilmesi,

— Ortakların müşterek yahut münferit olarak ortaya çıkardıkları mâmullerin satılması,

— Akitle yüklenilen zorunlulukların ortaklaşa olarak yerine getirilmesi,

Şeklindeki amaçlardan bir tanesini yahut daha fazlasını izleyen kooperatifler, medenî ve ticarî hukukun öngördüğü şekle tâbi birliklere ilişkin yürürlükteki genel hükümlere, müteakip fasıllardaki istisnalar mahfuz tutulmak kaydıyla tâbidir.»

2/ Bu tasarıya karşı hem çeşitli hukukçular hem de bizzat kooperatifçiler tarafından hararetli itirazlar yükselmiştir, çünkü bunlar toplumsal bir gerileme devri olması halinde belirli bir cemiyet şeklinin düşüncesizce menedilmesinden korkuyorlardı. Hükümet bu itirazlara aldırılmayarak kanun tasarısındaki başlık III'ün «sociétés de cooperation» ibâresini «sociétés à capital variable» —değişir sermayeli cemiyetler— ibaresiyle değiştirmiştir. Oysa yapılan bu değişikliğe karşın, 24.7.1867 tarihinde kanunlaştırılmış bulunan tasarının başlık III'ü her zamanki gibi kuşkusuz yine «sociétés de cooperation» yahut kısa bir süre sonra ad değiştirdiği «sociétés cooperatives» ilişkin kalmıştır.

3/ Bununla beraber 24.7.1867 tarihli kanun pek kısa bir süre sonra, hele komünlerin işçi sınıfına vermiş olduğu yaraların sarılmasından sonra, III. Cumhuriyetin ilk yıllarında faaliyetlerini çeşitli alanlara kaydırmış bulunan kooperatiflerin tümünü birden düzenlemede yetersiz kalmıştır. Bu yüzden daha 1880 yılında kooperatiflerin hukuken düzenlenmesi yolunda yeni bir kanun tasarısı hazırlanmıştır.

16.7.1888'de hükümetin sunmuş olduğu bir tasarı kooperatiflere, değişir veya statik sermayeli hukukî cemiyet şekilleri arasında ortaklara bir tercih yapma hakkı tanımıştır; tasarı bu her iki hukukî şekil için de kuruluş ve faaliyetlerini tümünden düzenleyen hükümler getiriyordu ki bunların büyük bir kısmı 24.7.1868 kanunundan sonra saptanmış bulunmakta idi.

Dikkat edilmesi gereken nokta bu taslağın, tüketim, kredi ve üretim olarak üç tip kooperatif şeklini tanımasıdır. Parlâmento müzakereleri sırasında ki ancak dördüncü bir kooperatif şekli ele alınmıştır: Tüketim, kredi ve üretim kooperatiflerinin tümünün karakterlerini kapsayan veya bunlardan yalnız ikisini birleştiren karışık tarım veya diğer kooperatifler.»

Maalesef kooperatiflerin bu tarihlerde de birçok düşmanı olmuştur; bunların etkisiyle 13.3.1896 yılında senato aşağıdaki kararıyla tasarıyı şu şekilde değiştirmişdir :

«Kooperatifler, tüm ticaret erbabı ve ticaret şirketleri gibi herhangi bir istisnaya tâbi olmaksızın bütün vergi ve resimlere tâbidir.»

Bu karar, tasarıyı hazırlamakla memur raportörün görevden çekilmesine ve tasarının, yetkili kılınan bir encümene havale edilmesine yol açmıştır, ilk olarak ancak elli yıl sonra yani 10.9.1947'de Cumhuriyet parlamentosu kooperatiflerin genel statüsü ile ilgili bir kanun çıkartmıştır.

II. Tarım Kooperatiflerinin Kredi Yönünden Hukukî Nizamlara Bağlanması

Tarım Kooperatiflerinin kredi yönünden hukuken düzenlenmesinde geniş bir normlaştırmaya gidilmesindeki hâtâ ortaya kooperatiflerin gelişmesinde olumsuz bir etken olarak çıkmıştır önceleri. Bundan en çok zarar gören özellikle 20. yüzyılın ilk yıllarında mahkemelerin tarımsal birlikleri bazı ekonomik faaliyetlerden menedişinden sonra tarım sektörü olmuştur.

I/ Hızla genişleyen Crédit Agricole Mutuel — karşılıklı tarımsal kredi— müessesesinin hukukî düzenlenmesine bağlı olmaktadır ki tarım kooperatifleri kanunla yeniden ve daha ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Böylece 29.12.1906 «I» tarihli kanunun 4. faslı, — evvel emirde tarım kooperatiflerine uzun vâdeli avans vermesi konusunda hükümete yetki verilmesi olmak üzere — aşağıdaki şu hükümleri kapsamakta idi :

«Bu kanunun I. faslına göre, kâr amacı gütmedikleri sürece hukuksal yapıları ne olursa olsun avans verilebilecek tarım kooperatifleri yalnız; ta-

mamen veya kısmen bir yahut daha çok tarımsal meslekî örgütlerin üyelerinden oluşan ve amacı; her çeşit üretimin, islâhın, ve ambarlamanın yürütülmesi veya kolaylaştırılması yahut yalnız üyelerin işletmelerinde üretilen tarım ürünlerinin satışı veya ortaklaşa menfaate dayanan tarımsal çalışmalar yapılması olanlardır.

Devletçe avans verilmesi halinde, tarım kooperatiflerine tanınacak faaliyetler nihâi olarak, avans tahsisatı ile ilgili komisyonun uygun görüşü alındıktan ve tarım ve mâliye bakanlarının onayından geçtikten sonra çıkartılacak kararname ile saptanır.

Bu kanuna dayanarak Caisses régionale de crédit agricole'un /tarımsal kredi için bölgesel sandıklar/ aracılığı ve garantisini altında avans verilmesini isteyen tarım kooperatifleri için, izlenecek yol ve gerekli kaideler idarî hükümlere düzenlenir. Bundan önce yapılacak ekonomik ve teknik araştırmalara tarım bakanlığına bağlı yetkili mercilerce başlanır...»

2/ 29.12.1906 tarihli bu kanun 26.8.1907 tarihli kararname ve 15.12.1907 tarihli sirküler ile tamamlanmıştır. Kararnamenin 5. faslı, tarım kooperatiflerine devletçe avans verilmesi halinde, hukukî karakterlerine fazla dokunmamak kaydıyla bazı kaideler vaaz etmekle yetinmiştir.

Bundan ötürü, bu ilk kanula tanzim deneyi, ne devletin finansmanını istemeyen - esasen hâlâ da böyledir kooperatiflerle meşgul olmuş, ne de kooperatifleri belli bir hukukî şekle girmeleri için zorlamak istemiştir; bunlar daha ziyade kurucularını namaçlarına göre ya 24.7.1867 tarihli kanuna tabi limited şirketler, Code Sivil'in 1832 ff. faslı uyarınca medenî kanuna tabi şirketler yahut 1.7.1901 tarihli kanunun lâfzı uyarınca sadece cemiyet idiler.

3/ Birinci dünya savaşından sonra getirilen, tarım kredisinin mâhiyeti ile ilgili bir dizi reformla, devlet avanslarıyla gözetilen tarım kredi sandıkları 5.8.190 «2» tarihli kanunla alenî bir enstitü halinde düzenlenmiş, Office National du Crédit Agricole, sonraları Caisse Nationale de Credit Agricole olmuştur. Bu kanunun 22 - 25. fasıllarında, sandıklara karşılıklı tarım kredisi için katılan ve böylece direkt olarak bunlardan veya bunların aracılığıyla Office Nationale du Crédit Agricole'den borç alabilen tarımsal birliklere ilişkin kavram tarifleri bulunmaktadır; bu fasıllarda ayrıca, bu birliklerin kuruluş ve idaresine ilişkin hükümlere yer verilmektedir. Bu kanun 9.2.1921 tarihli bir kararname ile tamamlanmıştır; fakat bu yeni düzenlemenin de ötekiler gibi birçok eksikleri olmuştur.

4/ Üstünden daha birkaç yıl geçmeden, — 12.7.1923 tarihli kanunla— 5.8.1920 tarihli kanunun 22. faslının kapsamına giren, yani Office Nationale du Credit Agricole'ye bağlı kredi örgütleri tarafından finanse edilmek isteyen kooperatiflerin hukukî şekillerini serbestçe saptama hakkı sınırlandırılmıştır. Zira kanunun 1.faslı şöyle demektedir.

«5.8.1920 tarihli kanunun fasıl 22, paragraf 1,2 ve 4'ünün kapsamına giren tüm tarım kooperatifleri ve kâr amacı güden cemiyetler, /societés agricoles d'interet collectif/ ancak Code Civil'in 1832 FF fasılları uyarınca medenî hukuka tabi şirketler olarak yahut 24.7.1867 tarihli kanunun öngördüğü şekillere tabi olarak ve limited şirketler için geçerli olan diğer kanunî hükümlere göre kurulabilirler. 5.8.1920 tarihli kanunun fasıl 22, paragraf 1,2 ve 4'üne giren adı geçen tüm birlikler kuruluşlarından başlayarak bu fasılın I. paragrafına göre madenî haklardan yararlanma ehliyetine sahiptirler.»

Bu suretle, tarım kredisinin tesisi, karşılıklı olarak tarım kooperatiflerinin, bazıları tarafından işine geldiği üzere seçmiş bulunduğu, üyelere birlikten ayrılmaları için geniş olanaklar tanıyan bu yüzden de kredi kurumu tarafından yeterli bir garantisi olmayan birlik hukukî şekillerinden vazgeçmesine yol açmıştır.

III. Tarım Kooperatiflerinin Kanunla Tanzimi ve Vergi Hukuku

I/ 1928 yılından sonra, yüklenen ağır vergiler, kooperatifçilik akımının öncülerini, tarım kooperatiflerinin hukukî statüsünün değiştirilmesini istemelerine yol açmıştır. Çünkü 1924'e kadar olan süre içinde maliyeciler bu konuda çok cömert idiler, fakat dolaysız vergilere ilişkin 31.1.1928 tarihli bir Instruction/İdarî talimat/ ile getirilen tedbirleri mütad bir çiftçi üretiminden çok daha geniş bir kapsam içinde mütalâa etmişler ve bunun için de gerekli sınaî bir örgüte sahibolur olmaz artık endüstriyel ve ticarî kazançları vergiye ve muamele vergisine tâbi tutmağa başlamışlar idi.

Conseil d'Etat'ın/en yüksek idarî mahkeme vergilere ilişkin kazaî içtihadı da industrialisation'un bu teorisini izleyerek sonradan 30.12.1928 tarihli malî kanunun 32. fashıyla şu sonuca varmış idi :

«5.8.1920 tarihli kanuna göre, ortaklarının tarımsal faaliyet sonucu elde ettikleri ürünleri almak, işlemek ve satmakla iştigal eden kooperatifler ve merkezlerinin faaliyetleri, normal bir tarım işletmesinin faaliyetlerine giriyor ise ve bunlar münferit üyelerin aynı şartlar altında yürütebileceği faaliyetlerden olup vergi ve muamele vergisi mükellefiyetinin husulüne imkânı vermiyor ise o zaman bu tip kooperatifler ticarî ve sınaî kazançlarından ötürü vergi ve muamele vergisine tâbi olmazlar.»

2/ Bu arada, çeşitli vergiler için konan şartların iyice anlaşılabilmesi nedeniyle uygulama yönünden birçok zorluklarla karşılaşmıştır; 1929 yılında bu yana parlamentoya, aynı zamanda tarım kooperatiflerinin hukukî statüsü ve vergilenmesi yöntemine ilişkin bazı teklif ve kanun tasarıları getirilmiş ki bunların içinde en mükemmeli 28.5.1935 tarihli olanıdır. Bu tekliflerden ortaya bir ön kanun tasarısı çıkmış ve o sırada kurulan Conseil Superieur de la Cooperation Agricole /Tarım Kooperatifleri Yüksek Konseyinin/ o yayını da almıştır.

Diğer önemli kanun çalışmaları sırasında, özellikle 1935'de, bu arada giderek olgunlaşmış bulunan tarım kooperatifleriyle ilgili hükümleri parlamento, kanunlaştırmak yönünden zorluklar çıkarıldığını görmüş ve bunun üzerine kooperatflerin vergilendirilmeleriyle ilgili hukukî hükümler 8.6.1935 yılında kabul edilen bir kanunla kendisine olaganüstü yetki verilen hükümet tarafından 8.8.1935'de gerçekleştirilmiştir.«3»

Bu hükümlerin gerekçesi olarak şunlar ileri sürülmüştür :

«Arzedilen nizamname, tarım kooperatifleri ve merkez kooperatiflerinin hukukî statülerini işiğa kavuşturmak yönünden kesinlikle gerekli birkaç aydınlatıcı noktayı hedef tutmaktadır. Hem Conseil Supérieur de la Coopération Agricole'ün sürekli komisyonu tarafından çalışarak ortaya konan bir kanun tasarısını izlemekte hem de ilgili örgütlerce vaazedilmiş bulunan ilkeleri dikkate almaktadır.«...» Tarım sektöründe gerçek kooperatif nizamnamelerinin gelişimi, Fransız tarım üretim dalındaki bu çok önemli alanın bünyesi bakımından büyük anlam taşımaktadır. Bu nizamnameler özellikle çiftçinin gerek duyduğu ve rantabl bir tarım yöntemi seçmesini sağlamak için aydınlatılması ve onun elde ettiği çeşitli ürünlerin satışının teşviki yönünden etkili bir rol oynayabilir ve böylece ziraatimizin ekonomik alanında bir standartlaştırılmaya gidilmesinde yardımcı olabilir ki bu bakımdan birçok ticaret işletmesinin yeniden gelişimini himaye etmiş böylelikle de Franc'ın değerini korumuş olur. Böylece, gerçek tarım kooperatiflerini, kendilerini tarım kooperatifleri paralelinde gösteren fakat bambaşka hükümlere tabi işletmelerin rekabetinden korumak için, 8.6.1935 tarihli kanunla öngörülen tedbirler bu kararname ile haklı görülmüş bulunmaktadır.»

Gerçekten 8.8.1935 tarihli kararname, tarım kooperatifleri için hem hukukî hem de malî tedbirler öngörmüştür. Kararname en başta Industrialisaton teorisiyle tarım kooperatiflerinin mahrum bırakıldığı özel malî hükümleri bahsettiği için ilk defa ruhsat sistemini getirmiştir; Conseil Supérieur de la Coopération Agricole'ün uygun görüşü alındıktan sonra icazet verme yönünden yetkili merci tarım bakanı olmuştur. Ayrıca hukukî menfaat açısından kararnamenin yaptığı tanıma göre; hem «tarımsal ortaklaşa çalışma ve karşılıklı kredi»ye ilişkin 5.8.1920 tarihli kanunun fasıl 22/paragraf 1 ve 2/ ve fasıl 23'üne, hem de 30.12.1922 ve 12.7.1923 tarihli kanunlara ve bir de mevcut kararnamenin hükümlerine uyan topluluklar* ancak «tarım kooperatifleri» olarak ifade olunabilirler.

Bu kararname neticede, her ne kadar tarım kooperatiflerine temsilcileri tarafından gerekli görülen hukukî statüleri tam olarak vermemiş ise de, birkaç ilginç yenilik getirmiştir : Herşeyden önce, kooperatif merkezlerinin hukukî yapısı hakkında gerekli aydınlatıcı bilgiye haiz idi ve bunların gelişmelerini de bu yolla kolaylaştırıyordu. Bundan başka, «kooperatif» tanımına girip de bundan yararlanan tüm kooperatifleri, tasfiyeleri halinde servetle-

/3/ André Durand —Le Etatut Juridique et fiscal des coopératives agricoles de production, de transformation et de Vente— Les Editions Domat—Montchrestien —Paris— 1936

rini, kamu yararına çalışan bir örgüte devretmelerini zorunlu kılıyordu. Sonradan bu hüküm aslında, yalnız Caisse Nationale de Crédit Agricole tarafından saptanan nümune yönetmeliklerinde rol oynamış ve bundan ötürü devletin de finansmanına katıldığı kooperatiflere münhasır kalmıştır; maaşlı asıl korunma şekli, artık bütün tarım kooperatiflerine tanınmış olan vergi istifâdeleri olmuştur.

3/ Ertesi yıl, 15.8.1936 tarihli kanun Office Nationale Interprofessionnel du Blé, /mesleklerarası Ulusal Buğday Dairesi/ adını almış, tarım kooperatiflerinin faaliyetleri için bugüne dek etkisini sürdüren bir nizamname getirmiştir: Mevzuat önce bunların faaliyetlerini daima yalnız kendi ortaklarıyla sınırlandırırken sonra 15.8.1936 tarihli kanunun 5. faslına göre statülerini değiştirmek ve kooperatif ile ilişkisi olmayan tüm buğday üreticilerini, bizzat kendisi veya yarı müstelzim olarak ziraat yapan gayrimenkul sahiplerini, çiftlik sahiplerini ve müstelzimleri, keza iltizam faizi yahut borç buğda almış olanları 8.8.1935 tarihli kararnamenin getirmiş olduğu lehteki hükümlerden istifadeyi kaybetmek kaydıyla usagers /istihdam eden/ olarak alma hakkında haiz olmuştur. Bu istihdam edenler, teslim ettikleri miktar oranında, kooperatifin idarî masraflarına katılmak zorunluluğunda diler.

4/ 1937 ve 1938 yıllarında tarım kooperatiflerine hukukî bir nitelik verilmesine hele tarımla ilgili merciler tarafından yürütülecek kontrollerin daha ayrıntılı olarak düzenlenmesine ilişkin olarak kanunlarda ve nizamnamelerde birkaç ufak değişiklik her ne kadar yapılmış ise de hemen ardından bütün ilgili hükümleri tek bir metin halinde toplamak bir zaruret olmuş ve 15.3.1937 tarihinde Conseil Nationale Economique /Ulusal İstişarî Ekonomik Konseyi/ne Cramois ve Labbe tarafından tarım kooperatifçiliği akımı ve gelişim olanakları hakkında birlikte hazırladıkları bir rapor sunulmuştur. Rapora ilişik olarak tarım kooperatifleri ve merkezî kooperatifleri için bir kodifikasyon tasarısı da mevcut idi.

Böylece 11.2.1939 tarihli kararname bu kodifikasyonu gerçekleştirmiş oldu. Kararname, yeni hiç bir karar getirmiyor fakat 5.8.1920 tarihli kanundan bu yana tarım kooperatifleri ve bunların merkez kooperatiflerinin hukukî ve mâli statüleri hakkında çıkan ve bir hayli dağınık bulunan hükümleri doğrudan doğruya lojik bir sıralama içinde birleştiriyordu ki artık bu hükümler mümkün olan en eksiksiz bir biçimde temsil edilmiş oluyordu. Bundan ötürü kararnamenin uzun bir süre gerektiği şekilde yürürlükte kalma ümidi olması gerekirdi; ne var ki uluslararası olaylardan dolayı yalnız birkaç ay, olduğu gibi uygulanabilmiş ve hemen akabinde muhteva ve şekil yönünden değişik bir düzenleme bu kararnamenin yerini almıştır.

IV. 4.9.1943 Tarihli Kanun

4.9.1943 tarihli kanunun iki hedefi olmuştur. Fransız tarım kooperatiflerini «Corporation Nationale Paysanne» /Ulusal Köylü Birliği/ adı altında bir örgüt içine sokmak ve hukukî statüsünü bu koordinasyonun amaçlarına uygun bir şekilde düzenlemek.

Aslında, daha 1940 Aralığından beri tarım kooperatifleri idari makamları içinden meslekî teşekküller arasından güçlü bir azınlığın seçilmesi plânlanmıştı; Bugün için çok şükür ki halledilmiş bulunan bu soruna daha ayrıntılı bir bakış gereksiz görünmekte. Buna karşılık, 1943 tarihli kanunun ilk kez tanımladığı gibi, «tarım kooperatiflerinin medenî hukuka tâbi değişken üye sayılı ve sermayeli özel şahıs kooperatifleri olduğu» ve «medenî hukuka tâbi olduğu»nun belirtilmesine gerek duyulmuştur. Böylece, tarım kooperatiflerinin hukukî statüsü ve faaliyetleri üzerinde uzun süredir devam edegelen anlaşmazlığa da son verilmiştir.

Bundan başka 4.9.1943 tarihli kanun, tarım kooperatiflerinin işletilmesi ve keza bunların ruhsatlarına ilişkin ön şartlar hakkında bu konuda yetkili kılınan ve üyeleri çoğunlukla Conseil Nationale Coopératif Agricole /Tarım Sektörü Ulusal Danışmanlığı/ tarafından saptanan bir komisyonun uygun görüşü alındıktan sonra Tarım ve Beslenme Bakanlığınca öngörülen daha ayrıntılı bazı tanımları kapsamakta idi. Bu ruhsatların verilmesiyle bir yandan kooperatiflerin amaca uygun olarak kurulmalarına, diğer yandan kuruluş formalitelerine uyulmasına keza Tarım ve Beslenme Bakanlığınca tanınan nümune yönetmeliğinin uygulanışına dikkat edilmiş olunuyordu .

Bu noksansız ve gayet açık ifade edilmiş bulunan kanunun vazı da eserinin uzun bir süre yürürlükte kalacağını sanıyordu. Ne var ki saptanmış bulunan meslekî hedeflere ilişkin tüm hükümleriyle birlikte kanun daha 12.10.1945 tarihli ve geçici bir meslekî örgüt kurulmasını öngören ordonance ile yürürlükten kalkmış ve tarım kooperatifleri artık bir süre için 11.2.1939 tarihli kararname hükümlerine tâbi olmuştur.

V. 12. 10.1945 Tarihli Ordonance

Fakat bu hukukî durum da uzun sürememiştir. Çünkü yeniden kazanılan özgürlüklere rağmen özellikle korunmasındaki zorluklardan ötürü Fransa'da hâlâ katı bir ekonomik sistem mevcut idi. Bu sistemle 1939 kararname sinin öngördüğü kooperatiflerin özgür bir şekilde kurulmasına ilişkin hükümlerin bağdaştırılması çok zor idi. Bunu dikkate alan zamanın Tarım Bakanı, tanınmış olan muafiyetler sırasında kurulan tarımsal örgütlerle anlaşarak tarım kooperatiflerinin hukukî statülerini vakit geçirmeden yeniden düzenlemiştir.«4»

12.10.1945 tarihli ordonance meslekî bir örgütün son izlerini de ortadan kaldırmış ve 4.9.1943 tarihli kanunun istifadeli olduğu sâbit bulunan tüm hükümlerini de kapsamına almış ve bu kanunla hem fikir olarak tarım kooperatiflerini medenî hukuka tâbi, değişken sermaye ve üye mevcutu özel şahıs şirketlerinin hukukî biçiminde «suigénéris» birlikleri olarak tanımlamıştır.

Kooperatifler ve bunların merkez kooperatifleri için Tarım Bakanı tarafından yeniden ruhsat zorunluluğu getirilmiştir; ruhsat ancak çoğunluğunu

tarım kooperatifleri temsilcilerinin oluşturduğu, Conseil Supérieur de la Coopération Agricole'ün bünyesi içinde kurulan bir icazet komisyonunun uygun görüşünden sonra veriliyordu. Bakanlıkça icazetin, yalnız şu üç durumun mevcudiyeti halinde verilemeyeceği de ayrıca açıklanmıştı : Kooperatifin yahut merkez kooperatifinin kurulmasının kamu yararına uygun düşmemesi, kuruluş formalitelerinin herhangi bir ihlâlı ve son olarak Conseil Supérieur de la Coopération Agricole tarafından saptanan ve Tarım Bakanlığınca onaylanan nümune yönetmeliğine uyulmamakta ısrar edilmesi.

Bu yeni düzenleme, eski hükümlerin tümünün yanında açık ve seçik olarak bir aşama teşkil ediyordu. Maalesef 12.10.1945 tarihli ordonnance'ın vazı dahi, yeniden elde edilen demokrasinin heyecanı içinde, artık kamu idaresine herkesin sevençe katılabileceği bir devrin başladığına inanmış bulunuyordu, bu nedenle özellikle genel kurul toplantılarında karar vermek için gerekli çoğunluğun sağlanması konusunda gayet katı hükümler getiriyordu ki, sonradan bunlar uygulanırken büyük zahmetlere ve maharete ihtiyaç hasıl olmuştur. Bunun dışında, oluşan evrim, tarım mallarının arzında fazlalığa, belki de tarımsal örgütler ile bunların kontrol mercileri arasında bazı fikir ayrılıklarının oluşumu da pek geçmeden 12.10.1945 tarihli ordonnance'ın birkaç hükmünün fazlasıyla sert olduğu kanısına yol açmıştır. Böylece, tarım kooperatifçiliği akımında kooperatif örgütlerinin kuruluş ve faaliyetlerinde daha geniş bir serbestiye dönülmesini isteyen fikirler çoğalmıştır.

IV.1945 - 1958 Yılları Arasında Kooperatifçilik Hukukunun Evrimi

1/ Daha 1946 yılında parlamento 12.10.1945 tarihli ordonnance'ın değiştirilmesi yönünde çeşitli tasarılar doldurmuştur. Hepsinden önce Tarım Bakanlığının hafif de olsa, Caisse Nationale de Crédit Agricole'ün finansmanına katıldığı örgütler üzerindeki resmi kontrolünün kısıtlanması yolunda çalışmalar göze çarpıyordu. Hernekadar bu tasarı hakkında önemli görüşler ileri sürülmüş ise de çokluk bunların müzakeresine gidilmemiştir. Fakat yılların akışı içinde ordonnance, temelinden değişikliğe uğramış, 5. cildin 2. başlığını teşkil ederek Code Rural'e girmiştir.

2/ Bununla birlikte, Tarım Bakanlığındaki Fédération Nationale de la coopération Agricole /Tarım Kooperatifleri Ulusal Birliği/ ve özellikle bu birliğin genel vekili Pierre Raymond'un çalışmaları sayesinde, bir tasarı hazırlanabilmiştir. Bu tasarı, birçok ve genellikle ihtirasla yürütülen tasfiyelerden sonra parlamento tarafından hükümete verilen olağanüstü yetkiler sayesinde Code Rural'in bir değişikliği olarak neşrolunan 20.5.1955 tarihli kararnamenin kaynağı olmuş ve kooperatifler hukukuna birkaç ilginç yenilikle katkıda bulunmuştur :

Bir kere, herşeyden önce, bir tarım kooperatifinin birden çok amacı olabileceği konusunda her türlü kuşku ortadan kaldırmıştır, örneğin, ürünün satılması ve üyelerin gereksindikleri tarım araçlarının sağlanması gibi. «Polyvalentes» /amacı birden çok olanlar/ diye adlandırılan ve birkaç zamandır yasaklanmış bulunan bu kooperatifler artık açıkça tanınmış oluyor-

lardı. Ayrıca, toprak sahibi olsun olmasın, istifadesi herhangi bir kooperatifin faaliyet alanına giren herkese üye olma hakkını bahşediyordu. Bunun için de, önce 15.8.1936 tarihli kanunla ve hububat pazarı örgütüne ilişkin hükümlerle ve de sonra 1940 yılından sonra bir sıra istisnai hükümlerle donatılmış bulunan işletmeci /Benutzer/ kavramını ortadan kaldırmıştır.

Bundan başka uygulamada hayli sert bulunan, şimdiye kadarki tarım kooperatifleri genel kurulu toplantılarıyla ilgili hükümler ihtiyaç duyulduğu oranda değiştirilmiştir. Özellikle, kooperatiflere hayli pahalıya bâlolan formaliteleri azaltmak için genel kurulların karar verebilmelerini teminen gerekli olan çoğunluğu sağlamalarına ilişkin hükümler hatırı sayılır derecede hafifletilmiştir.

Kooperatifçilik akımı içinde birlik ve beraberlik ruhunu güçlendirmek amacıyla, o zamanki Fransız Birliğine dahil tüm ülkelerde muntazaman faaliyette bulunan tarım kooperatiflerinin ana vatan kanunlarına tâbi merkez kooperatiflerle katılabilecekleri kararlaştırılmıştır.

1.7.1901 kanuna göre, o tarihe kadar cemiyetten başka birşey olmayan kooperatif birlikleri /fédérations de coopératives/, bundan böyle, özellikle tarım kooperatiflerindeki ücret ve maaş yüksekliği konusunda etki olanaklarını dikkati çekecek derecede genişleten meslekî birlikler /syndicats/ halinde de örgütlenebileceklerdi.

Nihayet 20.5.1955 tarihli kararname, hem işletme ve hem de servet kontrolünü bu konuda uzmanlaşmış ve birkaç komşu ülkede olağanüstü başarılar erişmiş bulunan Birliklere vermiştir. Bununla, yıllardan beri, tarım kooperatifçiliği akımına mensip ileri gelen kişilerin büyük bir kısmı tarafından yapılan talepler karşılanmış oluyordu. Gerçeklere uygun ve ortaklara gütlerin büyük ölçüde temsil edilmeleri gerektiği istisnai bir kurulun önce gereksindikleri güvenliği karşılayacak bir kontrolü garanti etmek için, muhakkak ki kooperatifleri ancak dahil oldukları ve bünyesinde meslekî örgörüşü alındıktan sonra bakanlık tarafından varlıkları kabul edilen birliklerin kontrol etmesi gerekiyordu.

VII. 4.2.1959 Tarihli Ordonance ve Kararname

1/ 20.5.1955 tarihli kararname, başlıca kooperatif birliklerince çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Özellikle Confédération Cénérale des Coopératives Agricoles /Tarım kooperatifleri Genel Birliği/ daha 20.5.1955 gününün üstünden bir iki gün geçmeden Kan'da toplanan kongrede, tarım kooperatiflerinin hukukî statülerinin daha esaslı ve geniş bir açıdan ele değiştirilmediğini ileri sürerek üzüntüsünü bildirmiştir.

Sonra henüz, 7.11.1957'de, Sesmaisons tarafından parlamentoya sunulan bir kanun tasarısı keskin bir değişikliği hedef alıyordu : Örneğin, tarım bakanlığınca yapılacak her türlü kontrolün ve tüm müsaade verme işlemlerinin kaldırılmasını öngörüyor ve kooperatiflerin feshi halinde, payların geri ödenmesinden sonra arda kalan net nakit kazancın ortaklara taksimine izin veriyordu, şöyle ki : ortaklar son mali yıllarda kooperatifle birlikte yürüt-

tükleri satışlar ve paylarının miktarı oranında taksimde hak sahibi olabileceklerdi.

Fédération Nationale du Crédit Agricole'e gelince, bunlar da başta tarım kooperatiflerinde sorumluluğun sınırlandırılması ve mâli güçlüklerle karşılaştıklarında tasfiyelerinin kolaylaştırılması konularında çalışarak ortaya yeni teklifler getirmişlerdir.

2/ Tarım kooperatifçiliği akımındaki bu farklı eğilimler tarım bakanının duruma bizzat el koymasına yol açmıştır. Çalışma gruplarının sayıları artırılmış; ve sonunda Fédération Nationale de la Coopération Agricole'ün o zamanki genel vekili Pierre Reymond tarafından hazırlanan rapor, ana özellikleri itibariyle Conseil Superieur de la Coopération Agricole'ün tanınması hususunu öngörmüştü 4.10.1958 anayasasıyla ve özellikle yasama ve yürütme organları arasında kuvvetlerin ayrılmasıyla da iki ayrı metin halinde toplanması gerekli olmuştur.

Ordonance, kararname hükümlerinin ihlalinde verilecek cezaları öngörü-yordu; bunun dışında vergilenmeye ilişkin hükümleri ve kooperatif üyesi olmayan işletmeciler /Benutzer/ ile üretim ve satış kooperatifleri arasında belli şartlar altında iş yapılabilmesini sağlamak için kararnameyle bahşedilmiş bulunan olanakların kendi aşısından mantikî bir düzenlemesini kapsı-yordu.

Kararname o zamana kadar olan düzenlemeyi birçok münferit kararla değiştirmekle beraber ana esasları olduğu gibi muhafaza ediyordu. Dikkati çeken en önemli yenilikler bir bakıma /daha önce sözü edilmişti/ üye olmayan işletmelere, olağanüstü durumlarda müsaade edilmesi, bir de üyelerin kooperatife girdikleri andan itibaren bütün daha doğrusu kendileri için elverişli faaliyet alanlarından bir kısmında hizmet etmeleri idi.

VIII. 5.8.1961 Tarihli Kararname

5.8.1960 tarihinde «d'orientation agricole» /tarımda düzenleme/ adlı kanun kaldırılmıştır. Bu kanunun 38. faslı şöyle demekte idi :

«Daha 1.7.1961'de nönce hükümet parlamentoya, Conseil Superieur de la Coopération Agricole'ün uygun görüşünü aldıktan sonra, tarım kooperatiflerinin mahiyeti ile ilgili 4.2.1959 tarihli ve 59 - 278 sayılı ordonnance'ı, tarımsal menfaat birliklerine /sociétés d'intéret collectif agricole/ ilişkin hükümlerin ilavesiyle değiştirmeyi öngören bir kanun tasarısı sunmak gereğini duymuştur. Bununla, tarım kooperatifleri ve menfaat birliklerine ilişkin hükümler modern bir tarımın gerekleriyle bağdaştırılmış olacaktı. Saptanan bu amaca uyarak hükümetin söz konusu süreye dek ve keza Conseil Superieur de la Coopération Agricole'ün uygun görüşünü alarak 4.2.1959 tarihli ve 59 - 286 sayılı kararnameyi de değiştirmesi gerekli idi.»

Bunun üzerine biri tarım kooperatiflerinin hukuken düzenlenmesi diğ-eride tarımsal menfaat birlikleri hakkında olmak üzere 5.8.1961 tarihinde iki kararname birden ilan edilmiştir. Parlamentoya sunulan tarım kooperatif-

FRANSA'DA TARIM KOOPERATİFLERİNİN
HUKUKİ ALANDAKİ EVRİMİ /I/

17

leri ve menfaat birliklerine ilişkin kanun tasarısı daha sonra 29.12.1961 tarihli kanuna vücut vermiştir. «5»

I/ Çıkarılan kararnamelerden ilki mevcut hükümler için önemsiz değişiklikleri öngörüyordu ancak. Bununla birlikte bu kararnamenin tarım kooperatiflerinin mahiyetine ve kooperatif kavramına ilişkin I. faslını kapsayan ilginç açıklama dikkatimizi çekmekte :

«Tarım kooperatiflerinin mahiyeti tüm teknik ve işletme araçlarının ziraatçı tarafından ortaklaşa kullanılmasını sağlar, bundan amaç tarımsal üretimin teşviki ve ürününün değerini arttırmaktır.

Bu amaçla, «tarım kooperatifleri» rûmuzunu taşıyan değişir sermaye ve üye mevcutlu, medenî hukuka tâbi özel şahıs şirketleri kurulabilir.

Adı geçen şirketler, üyelerini daha iyi teşvik edebilmek için merkez kooperatiflerinin hukukî şeklini aynen alabilirler.

Tarım kooperatifleri ve merkez kooperatifleri medenî haklara ehil olup medenî hukuka tâbidirler.»

Bu kararnamenin dikkati özellikle çeken diğer iki hükmü şöyle demekte idi :

Herşeyden evvel tarım kooperatifler bundan böyle yetkili idarî mercilerin izniyle bir «fonds de développement coopératif» /kooperatif geliştirme fonu/ oluşturacak ve buna karşılık yalnız üyelere mahsus hamiline muharrer senetler ihdas edecektir. Esas itibariyle Birleşik Amerika'daki tarım kooperatiflerinin hızla gelişmesini sağlayan «revolving fund» ile kıyaslanabilecek bu fonlar, sermaye piyasasının olduğu gibi az veya çok uzmanlaşmış kredi enstitülerinin de ilgisi dışında kalan kooperatiflerin kısa ve kezâ orta vâdeli finansmanı için kolaylık sağlamış olacaktır.

Ayrıca, bir tarım kooperatifinde net nakit kazancın ortaklar arasında taksimi de artık mümkün oluyordu. Fakat bu taksimin yapılabilmesi, kararnamenin kesin hükümleri uyarınca, yalnız tarım ve maliye bakanlarının müsaadesi ile mümkün idi ki bunun için ayrıca bir de Conseil Supérieur de la Coopération Agricole'ün bünyesi içinde bulunan Comité Central d'Agrément des Cooperatives Agricoles'ün uygun görüşüne ihtiyaç vardı. Fakat, üyelerin kooperatiften çıkmaları halinde, zorunlu olarak nakit fazlalarını başka bir kooperatife veya kamu yararına çalışan başka bir kuruluşa devretmek durumunda olmalarına ilişkin prensibi yıkmak biraz pahalıya mâl olmuştur başlarda.

2/ Söz konusu kararnamelerden ikincisi, tarımsal menfaat birliklerinin o zamana kadar müphem kalan hukukî statülerini aydınlatıcı işe yarar hükümler getirmiştir.

/5/ Marcel Hamiaut Le Nouveau Statut Juridique des coopératives agricoles /guide des Coopératives Agricoles/— Editions Administratives Allain —Elbeuf /Seine Maritime/— 1962.

3/ Öteyandan 29.12.1961 tarihli kanunun, 4.10.1958 anayasasının bir sonucu olarak başlıca konusu, 5.8.1961 tarihli kararname hükümlerinin ihlâli halinde hele bunların tarım kooperatifleri ve menfaat birliklerine ilişkin idarî kurulların, yöneticilerin ve kontrol komiserlerinin görevleriyle ilgili olması halinde verilecek cezaların saptanması olmuştur.

Bunun neticesi olarak, her ne kadar bu kanunun metni büyük bir yarar sağlamamakta isede kanun için ileri sürülen mucip kayda değer. Çünkü muciple, o zamanki hükümetin, ekonomik amaç güden tarımsal örgütlere karşı olan tutumu açıklığa kavuşturulmaktadır. Önemli bölümleri şöyledir :

«Tarım kooperatifleri ve menfaat birliklerine ilişkin yeni hükümler, Conseil Supérieur de la coopération Agricole ile birlikte, aşağıda gösterilen ilkelerin esasından ibaret olan anlaşmanın kapsamı içinde mütalaa olunmaktadır :

1/ Tarım kooperatifi; tarım alanında iktisadî işbirliği amacıyla genel hükümler çerçevesi içinde istifadeye sunulmuş hukukî bir kuruluştur; teknik ve ekonomik amaçları yürürlükte bulunan hükümlerle çelişkiye düşmeyen her teşebbüs bu kuruluşun statüsünü alabilir.

2/ Bu hedefler yalnız dışardan yapılacak yardımlarla yerine getirilebilecek hale gelince, tarım ürünlerinin tüketimi için çalışan birliklerden birinden yahut genel olarak bu ürünlerin değerinin artırılmasına hizmet eden birliklerden tam randımanla istifade edebilme yönünden bunların ele alınması kooperatifçiliğin sahasından çıkarak menfaat birliklerinin görev sahasına girer. Bu birliklerin yapısı kooperatifler gibi olup belirli bir alana giren tarım kooperatiflerini tamamlarlar, yani belli bir alanda çalışma prensibine göre çalışırlar.

3/ Tarım kooperatifleri ve menfaat birlikleri, piyasadaki durumlarının güvenliğini kolaylaştırmak için, meslekî örgütlerin bir parçası olarak kalan ticarî şirketlere katılabilirler. Bunlar kooperatifçiliğin vazgeçilmez ilkelerine uymak zorunluluğundadırlar, bununla birlikte piyasada alım ve satımda bulunurken serbestçe faaliyette bulunabilirler ve kayıtsız şartsız genel vergi hükümlerine tâbidirler.

Kooperatifler ve merkez kooperatifleri için hukukî şekil olarak, değişken üye sayılı ve sermayeli, medenî hukuka tâbi özel şahıs şirketleri muhafaza edilmelidir. Tarımsal menfaat birliklerinin hukukî şeklini daha ayrıntılı düzenlemiş bulunan kanun da buraya kadar tarımı düzenleme bakımından kooperatifler ve bunların merkez kooperatifleri için hiçbir değişiklik getirmemiştir.»

IX. 26.9.1967 Tarihli Ordonance.

Hem EWC üyesi 6 devletin hem de tüm Avrupa kıtasını içine alacak bir «Avrupa Kooperatifi» tasavvuru için kooperatifler hukukunun /özellikle tarım kooperatifleri/ hukukunun/ birleştirilmesi için artık birkaç yıldan bu yana ön çalışmalar yapılmaktadır. Confédération Européenne de l'Agriculture tarafından ele alınan ve kezâ Ortak Pazar Komisyonu Tarım Genel Direktörlüğünün dileği üzerine yürütülen araştırmalar özellikle dikkati çekmektedir.

Bununla birlikte, tarım kooperatiflerinin mâhiyetinde hukukî yönden esaslı değişiklikler yapan ve hakkında hüküm yürütmek bazı nedenlerden ötürü bana düşmeyen 26.9.1967 tarihli bu ordonance, özellikle en son sözü edilen çalışmalara dayanmayıp, yüksek bir memur ve aynı zamanda Conseil Coopération Agricole'ün genel sekreteri olan Justin Marcel'in, hükümete, isteği üzerine sunmuş olduğu rapora dayanmaktadır.

Hükümete 22.6.1967 tarihli kanunla verilen olağanüstü yetki sâyesinde çıkartılan 26.9.1967 tarihli ordonance, tarım kooperatiflerine, medenî hukuka tâbi şirketler ile değişken sermayeli limited yahut anonim şirketler arasında bir seçim yapma hakkını yeniden mümkün kılıyordu. Kooperatifçilik akımının yıllardır gerçekleşmesine çalıştığı; tekelcilik ilkesinin başka bir deyişle üye olmayan işletmelerin yasak olması prensibinin nihayet kaldırılması ve şirket hisselerinin yeniden düzenlenmesi olanağı gibi kolaylıklardan birkaçı adı geçen bu son iki cemiyet şekliyle gerçekleşmiştir. Ayrıca vergisel ve finansiyel alanda da birçok avantajlar tanınmaktadır.

Ticarî hukuka göre örgütlenmiş bulunan yeni tarım kooperatiflerine gerçek üyelerin dışında, bunlara iş yönünden bağlı olan diğer şahıslar da girebileceklerdir. Bunlar 20 %'nin üstüne çıkmamak kaydıyla genel kurul toplantılarında oyların bir kısmına sahip olabilirler. Öte yandan yönetmelik hükümleriyle genel kurul toplantılarındaki karar gücü üyle bir şekilde ayarlanabilmektedir ki, üye adedine göre olan oy haklarının, en fazla iştirak payıyla azaltılmasıyla, birliğin işi faaliyeti daha çok ağırlık kazanmaktadır.

X. Ve Şimdi ...

Böylece, tarım kooperatiflerinin mâhiyetinin hukuksal yönden düzenlenmesinin Fransa'daki evrimini kısaca anlatmış olduk. Yapılan birçok değişikliklere rağmen, ki bunlar asrımızda olmuştur, bu değişikliklerin, kooperatifçilik akımının, değeri şimdi yeniden en yüksek uluslararası karar mercilerince kabul edilmiş bulunan kooperatifçiliğin ana ilkeleriyle bağdaşmış olarak uyumlu bir evrimini kolaylaştırmış olduğu söylenemez.

Bazı kooperatif ve merkez kooperatifleri yirmi beş yıldan fazla bir zamandır kabul etmek zorunda oldukları medenî hukuka tâbi şirket şekline vazgeçeceklermidir? Her ne kadar kooperatif ve merkez kooperatiflerinin ancak çok cüzi bir bölümü buna meyilli görünüyor ise de, bunu kabul etmek herhalde riske girmek olur. Ayrıca, önemli kararlar alınırken azınlıkta kalmağa zorunlu olarak baştan rıza gösterecekleri dahi, üye olmayanları kooperatifler kabul etmek için acaba kollarını ardına kadar açacaklar mıdır?

Öte yandan, 26.9.1967 tarihli ordonance'ın ilânından bu yana, parlamento seviyesinde bunların tamamlanması diğer bir deyişle sınırlandırılması yolunda hala yeni hükümler hazırlana gelmekte. Bu tasarıların bazılarının kooperatifçiliğin geleneksel açısından kabule şâyân olmasına karşılık, diğerleri —en azından bir tanesi— henüz kuşkuları dağıtamamış durumda.

Her şeye rağmen ben şundan eminim ki; bugün tarım kooperatifçiliği nosyonu, Fransız ekonomisinde öyle bir yere sahiptir ki; düşmanları, isteseler bunun gelişmesini her hâl'ü kârdan az veya çok baltalayabilirler, fakat artık hiç bir zaman, Fransız ekonomisinin uzun yıllar sonunda ve ağır kayıplar pahasına kurmuş olduğu ve bunun gerektirdiği dinamizmi kendi sorumluluğu altında tutmasını bildiği bu büyük eseri asla yıkamazlar.

NORVEÇ TARIMI VE TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİĞİNE GENEL BİR BAKIŞ

Dr. İ. Hakkı İNAN
A.Ü. Ziraat Fakültesi Ziraat
Ekonomi ve İşletmecilik kürsüsü (-)

GİRİŞ

Norveç Avrupa'nın en kuzeyinde ve ilk bakışta tarımın olanaksız düşü-
nülebileceği bir ülke olarak görülür. Kuzeyden güneye 1800 km. lik bir uzun-
luğa sahip olan Norveç'in maksimum genişliği 430, minimum genişliği ise
6 km. dir.

Norveç, coğrafi bakımdan bu kadar kuzeyde bulunmasına rağmen, ol-
dukça ılımlı bir iklime sahiptir. Eğer Gulf Stream olmasaydı, Norveç'te ne
tarım ne de yerleşim mümkün olabilirdi. Çünkü bu akıntının sıcak suları
sayesinde bu gün, Arttik dairesinin kuzeyinde bile patates ve arpa yetiști-
rilebilmektedir. Aynı şekilde vejetasyon döneminin kısa olmasına karşın,
yazın güneşli günlerin uzun olması bitkilerin daha hızla büyümesine ve ol-
gunlaşmasına neden olmakta ve denizden uzak iç kısımlar dışında sıcak-
lıkta çok büyük değişiklikler olmamaktadır. Örneğin, Oslo'da Ocak ortalama
sıcaklığı $-4,7^{\circ}\text{C}$, Temmuz sıcaklığı $17,3^{\circ}\text{C}$ iken, enkuzeyde bulunan Vard da
bu sıcaklıklar sırasıyla $-4,3^{\circ}\text{C}$ ve $9,1^{\circ}\text{C}$ dir.

Norveç dağlık ve ormanlık bir ülkedir. Ayrıca bol miktarda akarsu ile
sayısız göle sahiptir. Bu nedenle, Norveç enerji gereksinmesinin hemen ta-
mamına yakın kısmını hidroelektrik enerjiden karşılamaktadır.

NORVEÇ TARIMI

Norveç'te tarım amacıyla kullanılan arazi toplam arazinin sadece % 2,9
unu meydana getirmektedir (Tablo : 1).

(-) Norveç Tarım Kooperatifleri Merkez Birliğinde Avrupa Konseyi Araştır-
ma Bursluğ u (1977)

Tablo : 1

Norveç'te Arazinin Dağılışı (1975)

Arazi Nev'i	Km	%
1) Tarım arazisi	8981	2,9
İşlenen Tarım Arazisi	7918	2,6
Mutlak Çayır Mer'a Arazisi	1063	0,3
2) Orman Arazisi	83299	27,1
Verimli Orman Arazisi	64824	21,1
3) Diğer Arazi	215486	70,1
Toplam	307766	100,0

Kaynak : The Royal Ministry of Foreign Affairs, «OSLO» Minifacts About NORWAY 1977 5 th Annual Edition S. 18.

Bununla birlikte, arazinin % 27, 1 ini oluşturan arazisinden elde edilen gayrisafı millî hasılanın payı toplam hasıla içersinde sadece % 1,1 iken, tarımın payı % 3,3 dür.

Norveç, bugün 4 milyonluk bir nüfusa sahip bir ülkedir. Nüfusun % 10 u tarımla uğraşmakta, ancak bütün gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, Norveç'te de tarımdan endüstriye ve diğer sektörler'e doğru bir göç söz konusu bulunmaktadır. Öyleki tarım işletmelerinin sayısı 1959-1969 arasında 45000 adet azalmıştır. Başka bir deyişle, günde 15 işletme üretiminden vazgeçmektedir. İşletme sayısı azalırken, ortalama işletme büyüklüğü de artmaktadır. Tablo : 2 den de izlenebileceği gibi, 1975 yılında toplam tarım işletmelerinin sayısı 117616 dır.

Tablo : 2

Norveç'te Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü ve Dağılışı (1975)

İşletme Arazisi Büyüklük Grupları (Dekar)	İşletme sayısı	%
5 — 19,9	19351	16,5
20 — 49,9	38433	32,7
50 — 99,9	34050	28,9
100 — 199,9	18806	16,0
200 — +	6976	5,9
Toplam	117616	100,0

Kaynak : The Royal —Ministry of Foreign Affairs, Oslo «Mini— Facts About Norway,» 1977, 5 th Annual Edition S. 18

Norveç tarım işletmeleri diğer İskandinavya ülkelerinin tarım işletmelerine göre küçük işletme olarak kabul edilebilir. Çünkü, 1972 yılında ortalama işletme arazisi büyüklüğü Norveç'te 67 dekar iken, Danimarka'da 183,

Finlandiya'da 108 ve İsveç'te 170 dekarı (1). Küçük işletme ünitesi, teknolojik ve ekonomik gelişmelere ayak uydurmamaktadır. Bu nedenle, bir çok Avrupa ülkesinde tarımsal plan ve politikalarda, işletme yapısına modernize ve rasyonalize etmek için, bazı önlemler ve girişimlere yer verilmektedir. Aynı şekilde rasyonalizasyon ve ihtisaslaşma işletmelerin kendi iç yapılarında da meydana gelmekte, ve daha büyük ünitelerin oluşturulmasına yol açmaktadır.

Tarımdan elde edilen gelirin % 68 ini hayvancılıktan elde edilen gelir meydana getirmekte, süt tek başına toplam tarım geliri içerisinde % 35 lik bir paya sahip bulunmaktadır.

Norveç'te, yazlar kısa olmasına rağmen, süt üretimi için gerekli olan yemin % 30 u çayır ve mer'aları notlatılması ile sağlanabilmektedir. Geriye kalan kısım ise kesif yem ve silajdan temin edilmektedir. Toplam hububat üretiminin % 98 ini hayvancılık için gerekli olan arpa, yulaf ve çavdar teşkil etmektedir. Buğday üretimi ekmeçlik buğday ihtiyacının sadece % 2-3 ünü karşılamakta geriye kalan kısım ithal edilmektedir.

Kalori esasına göre, toplam gıda tüketiminin % 39 u dahilden karşılanmakta ve toplam gıda maddeleri tüketiminin % 50 si başta şeker ve ekmeçlik buğday olmak üzere ithal edilmektedir.

Norveç'te çiftçilerin gelirlerinin % 17 ile 18 si balıkçılık, endüstride çalışma ve orman işletmeciliği gibi diğer kaynaklardan sağlanmaktadır.

Norveç'te tarım devlet tarafından geniş ölçüde desteklenmektedir. 1969 yılında devletin tarıma yardımı 819 milyon krondu ve bu direkt destekleme planına ek olarak süt ve diğer süt üretimleri için sübvansiyonlar da söz konusudur (2). Örneğin, 1969 da süt üretimleri için yapılan tüketici sübvansiyonları 654 milyon krona ulaşmıştır.

TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİK

Norveç'te ilk defa sütçülük kooperatifleri meydana gelmiştir. İlk süt kooperatifinin kuruluş yılı 1856 olup, bunu çok sayıda diğer süt kooperatifleri izlemiştir. Daha sonra et, yumurta, sebze ve meyva pazarlama kooperatifleri aynı şekilde oluşmuştur.

Bugün kooperatifler piramit şeklinde bir örgütlenmeyi gerçekleştirmişlerdir. Ancak piramit iki veya üç seviyede oluşmuş ve üyelik değişik şekilde düzenlenmiştir.

- 1) Lokal kooperatifler - Bölge Kooperatifleri - Ulusal kooperatifler.
- 2) Bölge Kooperatifleri - Ulusal kooperatifler.
- 3) Soğrudan doğruya üyeye sahip ulusal kooperatifler Süt üreticileri,

(1) Central Federation of Agricultural Cooperatives, «Norwigan Agriculture and its Organizations,» Oslo 1972, S. 11.

(2) «Norwigan Agriculture and Its Organizations,» Central Federation of Agricultural Cooperatives, Oslo 1972, S. 23.

Ormancılar, domuz yetiştiricileri,

Alım kooperatifleri birinci, et pazarlama, yumurta, meyva-sebze pazarlama kooperatifleri ikinci, Sigorta, bal pazarlama ise üçüncü şekilde örgütlenmişlerdir. Bütün ulusal kooperatifler merkezi bir koordinatör rolünü oynayan Tarım Kooperatifleri Merkez Federasyonuna bağlıdır, Bu üst örgüt üyelerinin müşterek menfaatlerini korumak, duplikasyonları önlemek, değişik kuruluşlar arasında işbirliği sağlamak amacıyla kurulmuş olup, ticarî faaliyette bulunmamaktadır. Ekonomik faaliyetler daha çok bölgesel ve ihtisaslaşmış ulusal kooperatifler tarafından yürütülmektedir.

Norveç'te tarım kooperatifleri finansman ihtiyaçlarını; 1) Kendi öz kaynaklarından 2) borçlanmalardan sağlamaktadır. Kooperatiflerin kendi öz kaynaklarından sağladıkları fonların bir kısmı, üyelerin kooperatife girerken verdikleri nakdi depozitlerden, bir kısmı ise yıllık işletme faaliyetlerinden sağlanan birikmiş fonlardan oluşmaktadır.

Norveç'te kooperatifçiliğin başarılı olmasının en açık delili pazarın iyi bir şekilde düzenlenmesidir. 1930 yılında başlatılan Pazarlama Harekatinin (Markesing ACT) amacı, kooperatiflere etkili bir piyasa teşekkülünü sağlayacak bir takım araçlar sunmaktır. Bu hareket, üreticilerin zorunlu bir kuruluş kurmaları veya satış kooperatiflerinin monopollere sahip olmaları gibi amaçlar gütmemekte, fakat bütün üreticilerin pazarlamayı düzenlemek için yapılacak masraflara katılmalarını öngörmektedir. Neticede bütün üreticiler bundan yararlanacakları için, kooperatiflere üye olsun olmasın, herkesin bu masraflara iştiraki zorunludur. Çünkü sadece gönüllü olarak pazarlama ücreti ödeyenlere bu yararı sağlamak pratikte imkânsızdır.

Pazarlama ücreti değişik ürünler için değişen oranlara sahiptir. Bir örnek vermek gerekirse, 1972 yılında bu ücretler şöyledir : (1 Kron = 100 Øre)

Süt — 0,25 Øre/Litre

Yumurta — 7 Øre/kg.

Et — 10 Øre/kg.

Sebze ve meyva - net üretici fiyatının % 1,8 i

Kürk ve deri - net üretici fiyatının % 2 si

Pazarlama ücreti ilk satış esnasında ödenmektedir. Bu fon, tarım ürünlerinin ihracatından doğan parasal kayıplar, depolama masrafları, ucuz satış zararları, informasyon faaliyetleri, reklâm ve propaganda, pazar düzenlenmesinde kullanılacak primler gibi faaliyetler için harcanmaktadır.

1958 Temmuz ile 1961 Temmuzunu kapsayan dönemde tarım anlaşması ile tarım ürünlerinin fiyatlarını tesbitle yeni esaslar getirilmiştir. Bu devrede yapılan en önemli icraat, kesif yemler üzerinde konan bir nev'i vergidir. Bu vergiden sağlanan fonla pazarın düzenlenmesi kolaylaşmıştır. Örneğin, bazı ürünler dünya fiyatları nedeniyle garantili ihraç fiyatlarının altında ihraç edilmek zorunda kalmaktadır. Bu takdirde, Kesif Yem Fonu aradaki farkı mümkün olduğu ölçüde kapatmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu fon şu şekilde toplanmaktadır. Belirli miktarda kesif yem oldukça düşük fiyatla satın alı-

nabildiği halde, daha fazla veya sınırsız miktarda yem daha yüksek fiyatla sağlanabilmektedir. Bu yüksek fiyatla dünya piyasasındaki aynı tip yemin fiatı arasındaki fark, kesif yem vergisini oluşturmaktadır. Ucuz fiyatla satın alınabilecek yem miktarı, işletmenin büyüklüğü ve değişik hayvanların sayısına göre önceden bellidir.

Bu fonun kullanılmasında en son söz sahibi Parlamento'dur. Bununla beraber, merkezi otoriteler ile çiftçi temsilcileri arasındaki görüşmelerden sonra her yıl, bu fonun pazarlama ücreti gibi, değişik ürünlerin piyasasını düzenlemek amacıyla kullanılması kararlaştırılmaktadır. Gerçekte bu vergi piyasasının stabilize edilmesi için üretimin kendi kendini vergilendirmesidir.

Tarım anlaşması aynı zamanda piyasadaki fiyatlar için geniş bir çerçeve sunmaktadır. Süt için maksimum toptancı fiyatları, hububat için garantili fiyatlar, terayağı ve peynir için belirli garantili ihraç fiyatları bulunmaktadır. Pazarlama ücreti ile kesif yem vergisi bu fiyatları stabilize etmede önemli rollere sahiptirler.

Pazarın düzenlenmesinden sorumlu olan kooperatiflerin gerçekte üretim miktarı üzerinde bir etkileri yoktur. Eğer, fiyatlar belli bir dönemde oldukça yüksek ise, üretim muhtemelen daha sonra artacak ve fiyatlar düşecektir. Lokal kooperatiflerin fiyat politikalarını tesbitte ve hareketlerini düzenlemede bu hususu dikkate almaları gerekir.

Bugün, Norveç'te değişik ürünlerde ihtisaslaşmış ve ulusal düzeyde örgütlenmiş kooperatifler vardır. Öyleki her çiftçi birden fazla kooperatifin üyesi durumundadır. Sütçülük kooperatifleri bunlar içinde en eskisi ve en gelişmiş olanıdır. 250 süt üretim kooperatifi ve 6 bölge seviyesinde kooperatifin toplam 78000 üyesi olup, 2 adet ulusal düzeyde üst örgüte sahiptirler. Norveç'te sütü doğrudan doğruya çiftçiden alarak işleyen özel firmalar mevcut değildir.

Birinci üst örgüt «Norveç Süt Üreticileri Federasyonu» ülke çapında süt fiyatlarının eşitlenmesi, işletmelere hayvan bakımı, sağlığı, hijyen ve süt sağım ekipmanları v.b. hakkında bilgi sağlama, rasyonalizasyon, eski süt işletmelerinin modernizasyonu, kalite kontrolü ve yaygın hizmetleri gibi konularda çalışır. Bir başka deyişle, süt işletmelerinin dahili sorunlarıyla uğraşır. İkinci üst örgüt olan «Norveç Sütçüleri Satış Federasyonu» ise, terayağı, peynir, süt tozu ve diğer ürünlerin hiç piyasada pazarlanması ile ilgili işleri yürütür. Aynı zamanda dış piyasalarda tek ihracatçı işletmedir.

Bu örgütün, lokal süthanenin kendi sahasında satmadığı tüm süt ürünlerini satın alma yükümlülüğü vardır. Örgütte ürün kalitesini düzeltmek ve süt üretimi için yeni olanaklar sağlamak amacıyla dört teknik şube bulunmaktadır. Terayağı, peynir, sıvı süt ve süt tozu ile benzer ürünler için olmak üzere kurulu bu şubelerde lokal süt tesislerine yardım eden ve yeni ürünlerin geliştirilmesinde rol oynayan yetişmiş elemanlar görev yapmaktadır. Norveç'te süt ve süt ürünlerinin tamamı bugün sütçülük kooperatifleri tarafından pazarlanmaktadır.

Et pazarlama veya kesim kooperatifleri bugün Norveç'te 116900 üyeye sahip, 12 bölge kooperatifinden oluşmaktadır.

Norveç, Et Pazarlama Kooperatifleri Federasyonu tarafından et fiyatlarının saptanması için, değişik et neveleri ve kalitelerine göre toptancı fiyatları haftalık olarak tesbit edilmektedir. Üretici fiyatları, kesim ve satış maliyeti etin toptan satış fiyatından düşülerek, deri ve sakatatın değeri eklenmek suretiyle, standart bir şekilde hesaplanmaktadır.

Birim kooperatiflerde, telefonla önceden haber verilmek kaydıyla, kesim için hayvanlar kabul edilirler. Bu kooperatifler karkas ağırlığı esas alındığında, tahminen piyasadaki karkasların % 70 ini pazarlamak durumundadırlar. Karkaslar et işleyicileri ve paketleyicilerine, parekenteci kasaplara ve bir kısmı kooperatifin kendi işleme fabrikalarına gönderilerek konserve, kavrulmuş, dondurulmuş et ve diğer et ürünleri halinde işlenir.

Ulusal düzeydeki üst örgüt, et ve et ürünlerinin ihraç edilmesinde de yetkilidir.

Norveç, Yumurta Kooperatifleri 13 Bölgede takriben 8000 yumurta üreticisini kapsayacak şekilde örgütlenmişlerdir. Ayrıca 8 tavuk kesim kooperatifi bulunmaktadır.

Üreticiler yumurtalarını bölge kooperatifi veya merkezi örgüt (Ulusal Yumurta Federasyonu) tarafından işletilen bir alım merkezine gönderirler. Bazı bölgelerde merkez işletmelerden doğrudan doğruya yumurta alımına kadar gitmektedir.

Diğer ürünlerde olduğu gibi, ulusal federasyon piyasanın düzenlenmesinden sorumludur ve ayrıca yumurta ihracatında bir monopole sahiptir.

Yumurta kooperatifleri, bugün ülkenin toptancı yumurta piyahasının takriben % 90 ını elinde tutmaktadır. Son yıllarda tavuk ürünlerinin çoğu dondurulmuş olarak pazarlanmaktadır.

Patates endüstrisi iki ana dalda faaliyet göstermektedir. 2000 üretici üyeye sahip 8 fabrikadan oluşan Norveç Patates Nişastası Satış Kooperatifi ile 3000 üyeye sahip 8 içki fabrikasından meydana gelen Patates Damıtma Kooperatifinin temel amacı, ürünlerini üyelerinin menfaatine satmaktır. Patatesten yapılan alkollü içkiler Devletin İçki Tekeline, patates nişastası toptancılara satılır. Her iki kuruluş kendi sektörlerindeki tüm üretimi elinden geçirerek işlemektedir.

Norveç, Meyva-Sebze Üreticilerinin Satış Kooperatifi 7300 direkt üye, 44 meyva, sebze ve patates paketleme merkezine sahiptir. 9 bölgesel düzeyde kuruluşu da bünyesinde barındıran ulusal seviyedeki örgütün tüm üye sayısı 8800 dür. Bu örgütün ana görevi meyva ve sebzeleri satın almak, depolamak, derecellemek, paketlemek ve satmaktır. Dağıtım, pazarın düzenlenmesi fiyat tesbiti bu federasyonun esas fonksiyonlarındandır. Satışta üst örgüt bir toptancı gibi çalışır ve perakendecilere düzenli olarak kendi araçlarıyla mal gönderir. Toptancı piyasanın % 40-45 ini elinde tutan federasyon, aynı zamanda meyva ve sebzelerin (narenciye ile muz dahil) büyük bir ithalatçısıdır.

Ayrıca, Norveç'te Kürk Pazarlama (Mink, astragan, tilki v.b.), ormancılık ve Bal Pazarlama konularında çalışan ihtisaslaşmış kooperatifler bulunmaktadır. Bütün bu kooperatifler, ürünlerinin tamamına yakını kendi olanaklarıyla pazarlamaktadır.

Norveç'te Alım Kooperatifleri 7 alım merkezine sahiptir. Bu 7 müstakil alım merkezi, hep birlikte 1800 lokal kuruluş, süt kooperatifleri v.b. ile temas halinde olup, 105000 üretici bu örgütlerin üyesi durumundadır. Ana amaç kesif yemler, ticaret gübreleri, tohumluklar, makine ve diğer çiftlik ekipmanlarının hep birlikte mübayaasını sağlamaktır. Alım merkezleri kesif yemin % 61 ini, gübrelerin % 63 ünü ve tohumlukların % 60-70 ini pazarlamakta ve ayrıca önemli miktarda makine, bina malzemesi, toprak ve ürün muhafaza araçları v.b. ni satmaktadırlar. Değişik teknik yardım konularında danışma ve yayım hizmeti de bu kooperatiflerce yürütülmektedir.

Norveç Tarım Kredi Kooperatifleri üç değişik örgüte sahiptir.

- 1) Norveç Arazi Kredi Kooperatifi
- 2) İşletme Kredisi Kuruluşları
- 3) Çiftçilerin Bankası

Bu konu oldukça geniş kapsamlı olduğundan ayrı bir yazıyı gerektirmektedir. Burada sadece temel ilkeye değinilecektir.

Bankalar, çiftçinin kooperatife bir yıl zarfında yolladığı ürünlerin değerinin % 40 ına kadar kısmını, çiftçiye işletme kredisi olarak verebilmektedir. Kooperatifler bu tip kredilerdeki kaybın % 50 sini karşılamayı garanti etmişlerdir. Diğer yarısını ise banka yüklenir.

Kırsal bölgelerde en önemli kredi kuruluşları mahallî tasarruf bankalarıdır.

Norveç'te "Samtrygd" denilen çok geniş kapsamlı bir sigorta mevcut olup, yangın, hırsızlık, ihmal, kaza v.b. nedeniyle meydana gelen kayıpları karşılar. Traktör sigortası, işletme sigortası ve son olarak hayvan sigortası bu arada sayılabilir. Yani, çiftçi karşılaşılabileceği tüm riskleri bir tek poliçede birleştirebilir.

Norveç Kırmızı Sığır Kooperatifi 17 mahallî şubeye ve 70000 üyeye sahiptir. Bu üst örgüt sığır üretimini ıslah ve yetiştirme ile geliştirmeyi amaç edilmiştir. Kooperatif Hayvan Islahı ve Genetik Enstitüsü, Süt ve Et Pazarlama Kooperatifleri sıkı bir işbirliği halinde çalışır. 1970 de Tarım Kooperatifleri Merkez Federasyonuna dahil olmuştur.

Bütün bu ihtisaslaşmış ve ulusal düzeyde örgütlenmiş kooperatifler dikey bütünleşmeyi Tarım Kooperatifleri Merkez Federasyonu (Landbrukets Sentralforbund) bünyesinde gerçekleştirmişlerdir.

1945 yılında kurulan Merkezi Federasyonun ilk adı «Tarımsal Pazarlama Kooperatiflerinin Merkezi Koordinatör Ofisi» olup değişik kooperatifler arasındaki temas eksikliğini gidermek ve duplikasyonları önlemek amacıyla kurulmuştur. Sonradan Tarım Kooperatifleri Merkez Federasyonu adını alan üst örgütün aynı zamanda çiftçi kuruluşları ile de sıkı irtibatı bulunmaktadır. Bu şekilde, çiftçilerin ekonomik, kültürel ve sosyal yönden kalkınmalarında önemli hizmetler yapılabilenkte ve hükümet ile olan pazarlıklarda çiftçiler lehine bir takım kararlar alınabilmektedir. İlk zamanlarda genellikle fiyat artışları ile sağlanan bu yararlar, daha sonra direkt yardımlar ve sübvansiyonlarla genişlemiştir. Yüksek fiyat politikası yerine ılımlı fiyat artışları ile birlikte yapılan diğer devlet yardımları, tüketicileri de korumaktadır.

Bugün Norveç'te ortalama olarak çiftçi gelirinin yarısı fiyat dışı kaynaklardan sağlanmaktadır.

S O N U Ç

Bu yazı ile Norveç Tarımı ve etkin bir biçimde örgütlenmiş bulunan Tarımsal Kooperatifçiliği hakkında genel bir fikir verilmeğe çalışılmıştır.

Bugün Norveç'te tarım fiyat ve fiyat dışı kaynaklardan desteklenmekte ise de, tarım vergi yolu ile himaye edilmemektedir. İşletmeler üretim ve satış değerlerine göre vergi ürünleri için ayrıca pazarlama ücreti ve kesif yem için ekstra vergi ödemektedirler. Fazla miktarda kesif yem kullanan büyük işletmelerin ödediği vergi çok daha yüksektir. Bu şekilde küçük işletmelerin zararlı rekâbetten korunmaları sağlanmıştır. Ayrıca, Norveç'te sadece küçük işletmelerin dahil olduğu bir çiftçi kuruluşu mevcut olup, bu örgüt Hükümetle olan pazarlıklarda Norveç Çiftçi Birliği (Bizdeki Ziraat Odaları karşılığı) ile aynı haklara sahiptir. Halbuki Çiftçi Birliğinin 56000, Küçük Çiftçi Birliğinin ise 7000 ile 12000 arasında üyesi bulunmaktadır.

Norveç'te ihtisaslaşmış kooperatifler arasında ve bu kooperatiflerin en üst örgütü olan merkezi federasyon ile Çiftçi Birlikleri arasında sıkı bir işbirliği mevcuttur. Kooperatifler piyasanın düzenlenmesinde, çiftçi birlikleri ile genellikle çiftçi lehine politik kararlar alınmasında aktif rol oynamaktadır. Kooperatifler ekonomik faaliyetlere ağırlık vermekte, çiftçi birlikleri ise mesleğin temsili, kooperatif çiliği teşvik, tartışma ve protesto için zemin hazırlamak, pazarlık stratejisini tesbit gibi konularda çalışmaktadırlar.

Hükümetle olan pazarlıklarda her iki çiftçi kuruluşundan üçer üye alınır ve bir pazarlık delegeleri oluşturulur. Bu üçer üyeden birer tanesi aynı zamanda Merkezi Federasyon tarafından aday gösterilirler. Yani kooperatiflerde burada dolaylı şekilde temsil edilmiş olmaktadır.

Kısaca söylemek gerekirse, başka ülkelerdeki işletme organizasyonunu geliştirmek için, koordinasyon ile yapısal ve fonksiyonel ihtisaslaşmanın yegâne örneği, Norveç çiftçilerinin kooperatif sistemi deneyi sonucu olabilir (1).

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

Beal, George Max and Nesheim Nils: Institutional Factors affecting the Growth and Functions of Norwegian Agricultural Cooperative Associations, The Agricultural College of Norwegian Agricultural Cooperative Associations, The Agricultural College of Norway, Dept. of Agri. Econ. and Farm Management Vollebekk 1966.

Central Federation of Agricultural Cooperatives: «Norwegian Agriculture and its Organizations» Oslo 1972.

«Dairying in Norway» Brochure, Printed in Norway

NRF, Norwegian Reds" 1974. The Royal Ministry of Foreign Affairs «Mini Facts about Norway 1977» 5th Annual Edition, Oslo.

Torgerson, Randall E.: Farm Bargaining, Landbruksforlaget, Oslo 1971.

(1) Randall E. Torgerson, Farm Bargaining, Landbruksforlaget, Oslo 1971 S, 139.

TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİĞİMİZİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Nedim TARHAN
Köy-Koop. Genel Başkan Yrd.
ve
Adakobirlik Genel Başkanı

GİRİŞ

Türkiye nüfusunun yüzde 65'i kırsal alanda yaşamaktadır. Yerleşme birimleri ise çok küçük ve yaygın bir haldedir. Bu durum kamunun köye hizmet sunmada ve köylü nüfusunun tümünün götürülen hizmetlerden yararlanmasında başlıca dar boğazlardan birini oluşturmaktadır.

İşlenebilir topraklar belirli ellerde toplanmakta, köylülerin çoğunluğu başkalarının topraklarında çalışmaktadırlar. Bu durumda, toprak sahibi toprağı ile gereğince ilgilenmediğı veya ilgilenemediğı gibi; yoksul köylülerde mülkiyetine sahip olmadıkları toprağı yeterince benimseyemedikleri, üstelik maddi olanaklardan da yoksun oldukları için toprağına gereken özen gösterilememektedir. O yüzden ve rim düşük kalmaktadır. Buna bağılı olarak toprak mülkiyetinde var olan adaletsizlik, gelir dağılımında dengesizliğe ve tarımsal gelirden düşüklüğe neden olmaktadır.

Toprak dağılımında görülen adaletsizlik ve toprak-insan ilişkilerindeki bozuluk nedeniyle tarım dışı kesimden tarıma aktarılan kaynaklar büyük toprak sahiplerine gitmektedir. Millî gelirden yeterince pay alamayan ve tarım dışı kesimden aktarılan kaynaklardan yararlanamayan küçük üretici köylüler gittikçe yoksullaşmaktadır.

İşte bu düzene son vermek için yoksul köylüler kooperatiflerde bütünleşmeye başlamışlardır.

TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİĞİMİZİN TEMEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Günümüz Türkiye'sinde tarımsal kooperatiflerin karşılaştıkları sorunlarını ülkenin diğer sorunlarından soyutlama olanağı yoktur. Bu noktadan hareketle diğer sorunlarla da yaklaşım sağlama açısından tarımsal kooperatifçiliğimizin temel sorunlarını:

- Eğitim sorunu,
- Sermaye ve kredi sorunu,
- Üst örgütlenme sorunu,
- Mevzuat sorunu şeklinde belirleyerek açıklamaya çalışacağız.

— EĞİTİM SORUNU:

Türkiye'de kooperatifçilik faaliyetlerinin başarısında en büyük engeli temel eğitim düzeyinin yeterli olmama meydana getirmektedir. Bu nedenle Türkiye gibi az gelişmiş ülkelerde eğitim ve öğretim programlarının kooperatiflerce geniş ölçüde uygulanması görüşünü benimseyip savunular gittikçe artmaktadır.

Bir kooperatifin kurulabilmesi ve başarı ile yönetilebilmesi için, yeterli bilgi ve yönetim tekniği alanında tecrübe gerekir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun büyük bir bölümü ancak ilk öğretim kademesini tamamlamıştır. Böyle durumlarda, kooperatifler için yönetici olacak bilgide insan bulmak çok zor olmaktadır. Sorun kooperatifler için yetenekli yöneticiler bulmakla da bitmemekte, ayrıca karışımıza kooperatif ortaklarının gerekli bilgilerden yoksun olmaları sorunu çıkmaktadır. Bu gibi üyelerin kooperatif ilkelerini ve çalışmalarını anlayabilecek ve ortağı bulunduğu kooperatifin geleceği ile ilgilenmesini kolaylaştırabilecek yollarla yakın bir ilgisi yaktur.

Bir kooperatif kurmak ve başarıya ulaşabilmek için, kooperatif prensipleri, metodları ve amaçları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Zira, üyelerin kooperatiflerin yönetiminde hak ve sorumlulukları vardır. Bunları kullanmaya ve sorumluluk taşımaya ortaklar kendilerini hazırlamalıdır.

Türkiye'de kooperatif hareketin bir yoksul köylü hareketi olmasını sağlayıcı eğitime önem verilmemiş ve bu konuda yapılan çalışmalar etkisiz, dağınık olmuştur. Bu nedenle, mevcut kooperatiflerimiz kulaktan dolma bilgilerle yönetilmekte dersek hata etmemiş oluruz.

Bu sorunun çözümü büyük ölçüde üst örgütlenme sorununun çözümüne bağlıdır. Yine bu sorunun çözümü için Devletinde bir takım önlemler alması gerekmektedir.

Bu maksatla:

- a. Kooperatifçilik eğitimi için kooperatifçilik okulları açılmalıdır,
- b. Tarımla ilgili meslek okulları ve fakültelere kooperatifçilik dersleri konulmalıdır,
- c. Tarımsal kooperatifçilik konusunda bilimsel inceleme yapmak üzere KOO-
PERATİFÇİLİK ENSTİTÜLERİ açılmalıdır.
- d. TRT ve diğer halk eğitim organlarında kooperatifçilik konusu işlenmelidir
- e. Çeşitli kuruluşlarca yapılmakta olan kooperatif eğitim çalışmaları, birbirleriyle koordineli bir şekilde daha etkin ve yaygın hale getirilmelidir.
- f. Tarımsal amaçlı kooperatifler ve birliklerinin üst örgütleri köylülerin, kooperatif ortak ve yöneticilerinin eğitimi için gerekli çalışmayı yapmalıdır.

— SERMAYE VE KREDİ SORUNU:

Bu bölümde kooperatiflerin sermaye ve kredi sorununa ilişkin olarak pazarlama ve destekleme sorununa da kısaca değinmeyi zorunlu görmekteyim.

30 TARIMSAL KOOPERATİFÇİLİĞİMİZİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM YOLLARI

Tarımsal amaçlı kooperatiflerimizin gerek kendi sermayeleri, gerekse kredi sağlama olanakları yetersizdir.

Tarımsal kooperatiflerimizin kendi sermayeleri:

1. Kırsal yöredeki yerleşim birimlerinin çok küçük ve dağınık olması nedeniyle kooperatif ortak sayılarının az olması,
2. Kooperatif ortağı olan yoksul köylülerin gelirlerinin çok düşük olması ve bu nedenle kooperatif ortaklarının taahhüt ettikleri sermaye payının çok az olması, (Ortalama 1000.— TL.)
3. Yoksul olan kooperatif ortaklarının gelirleri çok az olduğu için tasarruf olanakları bulunmamakta ve bu nedenle daha önce taahhüt edilen (ortalama 1000.— Lira) sermayeyi ödeme olanaklı bulunmaması,
4. Kooperatiflerin sermaye yerine insan unsurunun birleşmesini esas alışı sonucu sermaye birikimini teşvik edecek unsurların sınırlı oluşu gibi nedenlerle yetersizdir.

Tarımsal kooperatiflerin kredi olanakları ise:

- a. Tarım kooperatiflerinin kredi gereksinmelerini karşılayabilecek finansman kurumundan yoksun olmaları,
- b. Tarım kooperatiflerinin mevduat kabul edememeleri,
- c. Kooperatiflerin kredi alabilmeleri için gerekli teminatlar hususunda mevzuat güçlükleri bulunması gibi nedenlerle yetersiz bulunmaktadır.

Tarımsal kooperatiflerin aldıkları kredilerin miktarının az, faizinin yüksek olması gibi nedenler tarımsal kooperatifçiliğin gelişmemesi yönünde etki yapmaktadır. Mevcut bozuk kredi düzeni sonucu köylülere ve onların kooperatiflerine kredi kapılarını kapayan bankalar, köylüyü sömüren aracı ve tefecilere kredi verebilmek için adeta yarış etmektedirler. Oysa, aracı ve tefecilerden daha çok tarımsal kooperatiflerin ve onların ortağı olan yoksul köylülerin krediye ihtiyacı vardır. İşte bu nedenle kooperatifler mevcut aracılık düzenini değiştiremedikleri gibi ortaklarının kredi ihtiyaçlarını karşılamak suretiyle tefecilikte ortadan kaldıramamaktadırlar.

Kooperatiflerin etkin olabilmesini sağlamak ve ülkedeki sömürü düzenine belirli ölçüler içerisinde de olsa son vermek amacıyla KOOPERATİFLER BANKASI kurulmalıdır. Kurulması zorunlu bulunan Kooperatifler Bankasının;

- a. Ekonomik gücün belirli ellerde toplanmasını önlemek,
- b. Halkın girişim ve tasarruf gücünü harekete geçirmek, mevduat da topluyarak halk tasarruflarından kooperatif sektöre kaynak yaratmak,
- c. Kooperatif ve üst örgütlerinin yatırımlarını kalkınma planının temel ilkelere uygun kârlı ve verimli alanlara yönlendirmek,
- d. Kooperatif ve üst örgütlerinin çeşitli kredi ihtiyaçlarını elverişli koşullarla (faiz, vade, ödemesiz devre) güvence yönlerinden karşılamak,
- e. Kooperatiflere teknik yardımda bulunmak,
- f. Kooperatiflere yapılan devlet yardımlarının tek elden ve koordineli bir şekilde yönetilmesini sağlamak vb. gibi temel görüşleri benimsemesi gerekmektedir.

Yine kurulması öngörülen Kooperatifler Bankasının;

- a. Yönetim, denetim ve sermayesine Kooperatifler hakim olmalıdır.
- b. Devletin Bankadaki katılım payı % 25'i geçmemelidir.

c. Bankanın yönetim ve denetim kurullarında Devlet temsilci bulundurulmalıdır.

Kısaca, kooperatifçiliğin kendi kendini yönetim ilkesi, Bankanın yönetiminde de esas alınmalı ve siyasal tercih konusu olmaktan kurtarılmalıdır. (Kooperatif kredileri).

Kooperatifler Bankası üretici kooperatiflerine ve üst örgütlerine ipotek ve teminat aranmaksızın, uygun görülecek tarımsal veya sanayi projeleri karşılığında yeterli krediler, düşük faizle, konuya göre uzun veya orta vade ile verilmelidir. Kooperatiflere ayrıca ürün mevsiminden önce, üretimle ilgili ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek kadar kısa vadeli ve düşük faizli kredi verilmelidir.

Böylece üreticiler aracı ve tefecilerden kurtulacağı için ürünlerini değeri parasına satabilme olanağı bularak, ürünlerinden elde ettikleri geliri tefecilere aktarmaktan da; ürünlerini hasat döneminden çok önce düşük fiyatla aracı tüccarlara kaptırmaktan da kurtarılacaklardır. Bu süreç sonucu yoksul köylülerin ve üreticilerin geliri ve tasarruf olanağı artmış olacaktır.

Üreticiler büyük ve güçlü kooperatiflerde birleşerek ürünlerinin pazarlamasını aracılar muhtaç olmadan kendi kooperatifleri yoluyla yapmalıdır. Üreticiler ürünlerini gerçek değeri üzerinden pazarlayacakları için gelirleri ve tasarruf olanakları artacaktır. Vurguncu aracılık mekanizması da büyük ölçüde ortadan kalkacağı için, tüketici halk da aynı ürünleri daha ucuza alabilme olanağı bulacaktır.

Tarım ürünlerinin destekleme alımlarında da, toprak-insan ilişkilerinde görülen dengesizliğin bir sonucu olarak adaletsizlik vardır. Şöyle ki, geniş topraklara, büyük maddi ve teknik olanaklara sahip olduğu için düşük maliyetle yüksek verim elde edebilen varlıklı çiftçiler, devlet destekleme alımlarından, dar gelirli küçük çiftçilerle aynı ölçüler içerisinde yararlandırılmaktadır. Dolayısıyla, Devletin destekleme politikası için ayırdığı paralar varlıklı çiftçilerin daha da zengin olmasına olanak sağlamaktadır.

— ÜST ÖRGÜTLENME SORUNU :

Kooperatifçilik hareketinin gelişmesi ve sorunlarının çözümü büyük ölçüde, kooperatif üst örgütlerinin oluşmasına bağlı bulunmaktadır. Demokratik kooperatifçiliğin gelişmesi ve köylü sorununun yine kendileri tarafından çözümlenmesi ilkesinin esas olarak benimsenmesi nedeniyle kooperatif üst örgütlenmesinin kısa zamanda tamamlanması gerekmektedir.

Yıllardan beri kurulan tarım kooperatifleri, yurdun muhtelif yerlerine dağılmış birimler olarak ortaklarına faydalı olmaya çalışmaktadırlar. Üst örgütlenme hareketinin gereği gibi gelişmemiş olması, bugüne dek kooperatif hareketinin güçlü hale gelmemesinde en önemli etken olmuştur.

Nasıl ki yoksul üretici köylüler daha güçlü olmak amacıyla birleşiyor ve birim kooperatifleri oluşturuyor ise; aynı amaçlı kooperatiflerin birleşerek kooperatif birliklerini, kooperatif birliklerinin de Merkez Birliklerini oluşturmaları ya da geliştirmeleri gerekmektedir.

Çünkü, bütün dünya kooperatifçileri tarafından da kesinlikle kabul edildiği gibi, kooperatifler birim üstünde örgütlenmedikçe, ortaklarına gereği gibi faydalı

olamazlar ve onları büyük şirketlere, aracı, tefeci ve sanayicilere karşı koruyamazlar.

Zira üst örgütlenme hareketini tamamlamamış bir kooperatif sektörü, özellikle fırsat eşitliğine dayalı olarak kredi sorununun çözümlenmesinde, gelirden eşit pay alınmasında ve yoksul üretici köylülerin ülke yönetiminde söz sahibi olmasında etkin rol oynayamaz.

Bu sorunun çözümü için; Devlet üst örgütlenmeye geçişte kooperatiflere her türlü kolaylığı göstermeli ve yardım yaparak üst örgütlerin oluşmasında özendirici ve yardımcı olmalıdır. Kooperatif üst organizasyonlarının amaca uygun olarak işleyişini düzenleyici önlemler ortaklaşa esaslara bağlanmalıdır. Kooperatiflerde üst örgütlenme geliştikçe kooperatifler üzerindeki kamu müdahalesi kalarak demokratik örgütler olması sağlanmalı.

Çağdaş yöntemlerle örgütlenme aşamalarını tamamlamayan bir kooperatif hareketin başarıya kavuşması, bir diğer anlamda özel ve kamu sektörü yanında üçüncü bir sektör olarak Kooperatif Sektörün gelişmesi düşünülemez.

— MEVZUAT SORUNU:

Türkiye'de kooperatifçiliği düzenleyen mevzuat dağınık ve yetersizdir. Gerek 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu, gerekse Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri ile ilgili kanunlar, kooperatiflerimizin günün koşullarına göre kurulup gelişmesini mümkün kılmamaktadır.

Tarım Satış Kooperatifleri 1935 yılında çıkarılmış bulunan 2834 sayılı Kanun ve Bakanlar Kurulunca tasdik edilmiş tip anasözleşmeye göre kurulup işletilmektedir. Devlet önderliğinde kurulmuş bulunan Tarım Satış Kooperatiflerinin gerçek kooperatifler ile ilgisi yoktur.

1935 yılında kabul edilen 2836 sayılı Kanuna göre kurulan Tarım Kredi Kooperatiflerinin 37 yıl sonra T.C. Ziraat Bankasının kontrolü altında dağıttığı yetersiz kredilerle ve çalışma düzeniyle çiftçilerimize faydalı olamayacağı anlaşıldığından 28 Nisan 1972 tarihinde 1581 sayılı Kanunla yeni içerik kazandırılmış. Ancak, 1581 Sayılı Kanunda Tarım Kredi Kooperatiflerini de Devlet baskısından tam kurtaramamıştır.

Bu sorunun çözümü için çağdaş koşullara uygun, TEK TİP TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLER YASASI çıkartılmalıdır. Bu yasa ile kooperatiflerin kesinlikle demokratik olmasına olanak sağlanmalıdır.

S O N U Ç :

Daha öncede belirtildiği gibi kooperatif sorunlarını birbirinden soyutlama olanağı bulunmadığı gibi kooperatif sorunlarını ülkenin diğer sorunlarından da soyutlama olanağı bulunmamaktadır. Bu varsayımdan hareketle kooperatiflerde bütünleşmesi gereken yoksul üretici köylüler kendi sorunlarını ancak kendilerinin çözümleneceği düşüncesinden hareketle birlik ve beraberlik içerisinde olmak zorundadırlar. Kooperatif örgütlerde bütünleşen yoksul köylülerin başarısı diğer kesimlerle işbirliği yapıldığı takdirde daha geniş boyutlara kavuşacaktır.

**BAŞARI,
HUZUR,
MUTLULUK İÇİN.**

**GELECEK
İÇİN**

evinizin bankası
herkesin bankası

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ BANKASI**

zamanınız pahalı mı?

TÜRKİYE HALK BANKASI
küçük tasarruflarınız kadar
zamanınızın'da çok değerli olduğu
çağımız yaşantısında,
süratli hizmeti gaye edinecek
modern bankacılık uygulaması
ile daima hizmetinizdedir.

TÜRKİYE HALK BANKASI

KOOPERATİFÇİLİK

Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Cooperative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 33/A, Ankara - Turkey.»

The Turkish Cooperative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of

The Turkish Cooperative Association

Prof. Dr. Fahri ÖRS

Editorial Board

Celâl UZEL

Osman ATTİLÂ - Hüseyin YURDABAK

Necmi SÖNMEZ

Turgut YILDIRIM

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on cooperatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

Prof. Dr. Fahri ÖRS - President	Director of the Institute of Co - operation
Feyzi HALICI - Vice - president	Chemical Engineer, Ex-Senator for Konya
Kâzım SEÇER - Treasurer	Director, Agricultural Bank
Osman ATTİLÂ	Editor, Ex-Deputy for Afyon
Kadir KALFA	Assistant Director - General in the Department of Co-operative Organizations, Ministry of Village Affairs
Yıldırım ERGİDEN	Ex-Director of Department of Co-operatives, The People's Bank
Celâl UZEL	Mechanical Engineer, Managing Director of Turkish Co-operatif Association
Prof. Dr. Necmi SÖNMEZ	Faculty of Agriculture, University of Ankara.
Şimşek ARMAN	Assistant Director - General in the Department of Co-operative Education and Handicraft, Ministry of village Affairs.
Nusret UZGÖREN	Ex-Director-General of the People's Bank
Hüseyin YURDABAK	President of Grocers' Co-operative of Ankara.
Prof. Dr. Akif ERGİNAY	Faculty of Law, University of Ankara
Yaşar Faruk İNAL	Editor
Turgut YILDIRIM	Assistant Director - General in the Department of Co-operative Support, Ministry of Village Affairs
Prof. Dr. Ziya Gökalp Mülâyim	Cenâtoire

BOARD OF AUDITORS

Güven SEZGİN	Chairman, Section Head in the Agricultural Credit Co-operatives Mutual Assistance Foundation.
Nazif GÖKKAYA	Chairmen of Köy-Koop's Board of Comptrollers.
Halim UTLU	Newspaperman and Author

ANAD.

T.C.ZIRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyuyor*

